

Kur'an'da Hz. Dâvûd ve Hz. Süleyman'a Atfedilen Olayların Mucizeliği Problemi

Ali Bakkal*

Öz

Kur'an'da, dağların ve kuşların Hz. Dâvûd'la birlikte Allah'ı tesbih ettikleri ve kendisine zırr yapma sanatının öğretildiği belirtilmiş; Süleyman peygamberle ilgili olarak da rüzgârın emrine verildiği, kendisi için bakırın su gibi akıtıldığı, cinlerin emrinde çalıştığı ve kendisine kuş dilinin öğretildiği ifade edilmiştir. Geçmiş müfessirlerin kahir ekseriyeti tarafından bu olaylar mucize olarak kabul edilmiştir. Son zamanlarda yaşayan bazı araştırmacı ve akademisyenler ise bunların mucize olmadıklarını ileri sürmüşlerdir. Bu makalede Kur'an'ın anlatım tarzı ve üslup özelliklerinin yanı sıra tarihi bilgiler ve belgeler de dikkate alınarak bu olayların birer mucize mi yoksa birer lütuf ve nimet mi oldukları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Kur'an, Dâvûd, Süleyman, mucize.

* Prof. Dr., Akdeniz Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Antalya/Türkiye, alibakkal52@gmail.com, orcid.org/0000-0003-0607-3887.

The Question of Miraculousness of the Events Attributed to King David and Solomon in the Quran

Abstract

In the Qur'an, it is stated that mountains and birds glorify Allah with David and he was taught the art of making armor; regarding the prophet Solomon, it was stated that the wind was given to his command, copper was flowed like water for him, the jinns worked under the command of him, and he was taught the language of the birds. All of these events have been perceived as miracles by most of the past mufassirs. Some researchers and academicians living recently have argued that these are not miracles. In this article, it is tried to reveal whether these events are miracles or blessings by taking into account the style of the Qur'an and historical information and documents.

Keywords: Tafsır, Quran, David, Solomon, miracle.

Giriş

Peygamberler, Allah'ın dinini insanlara tebliğ etmek üzere görevlendirdiği elçileridir. Kur'an dilinde onlara nebî (haber getiren) ve resûl (elçi) denilmiştir. Peygamberler de bizim gibi birer beşerdir. Eğer bizim gibi olan birisi peygamberlik iddiasında bulunuyorsa, bunu kanıtlaması gerekir. Bu, diğer insanlar açısından son derece normal bir taleptir ve Allah'ın da görevlendirdiği zata böyle bir imkânı sunması ve ona nebî olduğuna dair bir belge vermesi beklenen bir durumdur. Bu belgenin adı "mucize"dir.

Mucize, "aciz" kökünden türeyen ve sözlükte "insanı âciz bırakan, hârikulâde" anlamında kullanılan bir isimdir. Kur'an'da "aciz" kökünden gelen birçok fiil ve mastar zikredilmekle birlikte, mucize kelimesi geçmez. Mucize anlamında daha çok "âyet"¹ ve "beyyine"² kelimeleri kullanılır. Az da olsa "mubsıra,³ burhân,⁴ sultân,⁵ hak⁶ ve furkân"⁷ kelimelerinin de mucize anlamında kullanıldığı görülür. Yüce Allah Kur'an'da elçilerine apaçık mucizeler (beyyinât) verdiğini⁸ veya onların apaçık mucizeler getirdiklerini⁹ beyan etmiştir. Hz. Peygamber de bütün peygamberlere mucize verildiğini belirtmiştir.¹⁰ Dolayısıyla Kur'an'da

- 1 Âyet kelimesinin mucize anlamında kullanıldığı yerler: el-Bakara 2/61, 61, 73, 118, 145, 211; Âl-i İmrân 3/49, 50; en-Nisâ 4/155; el-Mâide 5/114; el-Enâm 6/4, 25, 27, 35, 37, 109, 124, 158; el-A'râf 7/73, 103, 106, 132, 133, 136, 146, 203; Yûnus 10/20, 75, 97; Hûd 11/64, 96; er-Ra'd 13/7, 27, 38; İbrahim 14/5; el-Hicr 15/81; el-Kehf 18/106; Tâ-hâ 20/22-23, 42, 47, 56, 133; el-Enbiyâ 21/5; el-Mü'minûn 23/45, 58; eş-Şu'arâ 26/4, 154, 197; el-İsrâ 17/59, 101; en-Neml 27/12, 13; el-Kasas 28/35, 36; el-Ankebût 29/50; er-Rûm 30/58; es-Secde 32/15; Yâsîn 36/46; el-Mü'min 40/23; ez-Zuhuruf 43/46, 47, 48; el-Ahkâf 46/7; el-Fetih 48/20; el-Kamer 54/42; en-Nâzi'ât 79/20.
- 2 Beyyine kelimesinin mucize anlamına geldiği yerler: el-Bakara 2/87, 92, 253; Âl-i İmrân 3/183, 184; en-Nisâ 4/153; el-Mâide 5/32, 110; et-Tevbe 9/70; Yûnus 10/13, 74; İbrahim 14/9; en-Nahl 16/44; Tâ-hâ 20/72; el-Ankebût 29/39; er-Rûm 30/47; Fâtır 35/25; el-Mü'min 40/22, 28, 50, 83; el-Hadîd 57/25; es-Sâf 61/6; et-Tefâbün 64/6.
- 3 el-İsrâ 17/59.
- 4 el-Kasas 28/32.
- 5 en-Nisâ 4/153; Hûd 11/96; İbrahim 14/10, 11; el-Mü'minûn 23/45; el-Kasas 28/35; el-Mü'min 40/23; ed-Duhân 44/19; ez-Zâriyât 51/38.
- 6 Yûnus 1082/.
- 7 el-Bakara 2/53; el-Enbiyâ 21/48.
- 8 en-Nahl 16/44; el-Hadîd 57/25.
- 9 Bk. Âl-i İmrân 3183/; el-A'râf 7/101; et-Tevbe 9/70; Yûnus 10/74; İbrahim 14/9; er-Rûm 30/47; Fâtır 35/25; el-Mü'min 40/22, 50, 83.
- 10 Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail b. İbrahim b. el-Mugîre el-Buhârî, "İ'tisâm", 1, "Fedâilü'l-Kur'ân", 1", *el-Câmi'u's-Sahîh*, İstanbul, Çağrı Yayınları, 1982; Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî, "İmân", 239", *el-Câmi'u's-Sahîh*, İstanbul, Çağrı Yayınları, 1982.

kendisine verilen herhangi bir mucizeden söz edilmemiş olsa da bütün peygamberlere mucize verildiğini kabul etmek gerekir. Ancak bazen Yüce Allah'ın peygamberlerine ihsan ettiği lütuf ve nimetlerin de mucize olarak değerlendirildiği görülmektedir.

Hız. Dâvûd ve Hız. Süleyman, Allah'ın hem kral hem peygamber olan kullarındandır. Hiç şüphesiz onlara da bazı mucizeler verilmiştir. Kur'an'daki açık ifadelerden anlaşıldığı gibi onlar Allah'ın birçok ihsan ve nimetine de mazhar olmuşlardır. Bu makalenin amacı Kur'an'ın anlatım tarzı ve kendine özel üslûbundan hareketle bu iki peygamberle ilgili olağanüstü gibi görünen olayların mucize olup olmadıklarını tespit etmektir. Bunu yaparken söz konusu olayların gerçek hayatta bir karşılığının olup olmadığına ve tabiat kanunları çerçevesinde gerçekleşip gerçekleşmediklerine de bakılacaktır.

Hız. Dâvûd'un Tarihsel Kimliği ve Kendisiyle İlgili Olağanüstü Görünümlü Olaylar

Hız. Dâvûd, Yehuda soyundan gelen ve İsrailoğulları'na gönderilen ilk kral peygamberdir. Kendisine Zebur indirilmiştir. Kur'an'a göre kral olmadan önce Hız. Dâvûd'un yaptığı ilk iş Câlût'u öldürmek olmuştur. İsrail Krallağı'nın kralı Saul bir savaşta ölünce onun yerine kral olmuştur. Böylece İsrailoğulları tarihinde peygamberlik ve krallık ilk kez bir şahısta toplanmıştır. Hız. Dâvûd, son derece adaletli bir kraldı. Tebdil-i kıyafet ederek halkın arasına karışır ve halkın idareciler hakkında ne düşündüklerini bizzat onlardan öğrenirdi. Geçimini zırh yaparak sağladı. İbadete çok düşküdü. Gecenin üçte birinde namaz kılar, gündüzleri de iki günden birini oruçla geçirirdi. Sesi çok gür ve güzeldi. Zebur'u okumaya başladığı zaman kurt kuş durup onu dinler, dağlar onun sesiyle yankılanırdı. Kral olduktan yedi yıl sonra Kudüs'ü başşehir yapmış, devlet işlerini belli bir düzene koymuş ve kalıcı bir ordu kurmuştu. Çevredeki krallıklarla da çeşitli antlaşmalar yapmış, önemli bir kısmını vergiye bağlamıştı. Vergiye bağladığı devletlerle birlikte devletin sınırları güneyde Kızıldeniz'e, doğuda Fırat nehrine kadar uzanmıştı.¹¹

Hız. Dâvûd, Yüce Allah'ın kendisini bazı meziyet ve ihsanlarla desteklediği bir peygamberdi. Kur'an'da onunla ilgili olarak olağanüstü gibi görünen üç olaydan bahsedilmektedir:

11 Ömer Faruk Harman, "Dâvûd", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, cilt 9, İstanbul, TDV Yayınları, 1994, s. 21-22.

Dağların ve Kuşların Hz. Dâvûd'la Birlikte Allah'ı Tesbih Etmesi

“*Andolsun, Dâvûd'a ta-rafımızdan bir lütuf verdik. 'Ey dağlar! Kuşların eşliğinde onunla birlikte tesbih edin' dedik ve (zırh yapması için) demiri ona yumuşattık.*”¹² *وَسَخَّرْنَا مَعَ دَاوُدَ الْجِبَالَ*, “... Dâvûd ile birlikte, Allah'ı tesbih etmeleri için dağları ve kuşları onun emrine verdik. Bunları yapan biz idik.”¹³ *إِنَّا، وَالطَّيْرَ مَخْشُورَةً كُلُّ لَهٗ أَوَّابٌ*, “Gerçekten biz, dağları (onun emrine) boyun eğdirdik de (bu yüzden) akşam ve kuşluk vakti onunla tesbih ederlerdi. / (Her taraftan) gelip toplanmış kuşları da (ona boyun eğdirdik. Dağlar ve kuşlardan) her biri daima ona yönelip tesbihine katılırlardı.”¹⁴ gibi âyetlerde dağların Hz. Dâvûd'la birlikte tesbih ettikleri, kuşların da onun tesbihine katıldıkları açıkça ifade edilmiştir.

Hz. Âişe ve Ebû Hüreyre'nin rivâyet ettiği bir hadise göre Hz. Peygamber Kur'an okurken Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin sesini işittiğinde, “*Ebû Mûsâ'ya Dâvûd'un Mezâmîr'inden verilmiştir*”¹⁵ buyurmuştur. Ebû Mûsâ da Resûl-i Ekrem'in kendisine “*Ey Ebû Mûsâ! Sana Âl-i Dâvûd'un Mezâmîr'inden bir mizmar verilmiştir*”¹⁶ dediğini rivâyet etmiştir. Bu ifadelerden Hz. Dâvûd'un Zebûr'u yüksek, gür ve güzel bir sesle okuduğu anlaşılmaktadır. Hz. Dâvûd'a güzel ses verildiğine dair daha birçok hadis vardır.¹⁷

Zemahşerî'ye (ö. 538/1144) göre Hz. Musâ Allah ile konuşurken ağaca konuşma özelliği verildiği gibi, dağların ve kuşların Hz. Dâvûd ile birlikte tesbih etmesi de dağlarda ve kuşlarda sözün yaratılması şeklinde olmuştur.¹⁸ Bu yoruma göre dağların ve kuşların tesbihi hissî bir mucizedir.

12 Sebe' 34/10.

13 el-Enbiyâ 21/79.

14 Sâd 3819-18/.

15 Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, cilt 2, İstanbul, Çağrı Yayınları, 1982, s. 354.

16 Buhârî, “Fezâ'ilü'l-Çur'ân”, 31.

17 Bk. Buhârî, “Fedâilu'l-Kur'an”, 31; Müslim, “Misâfirîn”, 235, 236; Ebû İsâ Muhammed b. İsâ et-Tirmizî, “Menâkıb”, 55”, *el-Câmi'u's-Sahîh*, İstanbul, Çağrı Yayınları, 1982; Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali el-Horasânî en-Nesâî, “İftitâh”, 83” *es-Sünen*, İstanbul, Çağrı Yayınları, 1401/1981; Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid Mâce el-Kazvîni İbn Mâce, “İkâme”, 176”, *es-Sünen*, İstanbul, Çağrı Yayınları, 1401/1981; Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman b. Fazl ed-Dârimî, “Salât”, 171, “Fedâilu'l-Kur'an”, 34” *es-Sünen*, İstanbul, Çağrı Yayınları, 1982.

18 Ebû'l-Kâsım Mahmud b. Amr b. Ahmed ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf 'an Hakâik-ı Gavâmiđi'l-Te'vil*, cilt 3, Beyrut, Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabî, 1407, s. 129.

Fahredden Râzî (ö. 606/1210) Hz. Dâvûd'la birlikte dağların tesbih etmesinin anlamı konusunda üç görüş nakleder: a. Mukâtil b. Süleyman'a (ö. 150/767) göre Hz. Dâvûd Rabbini tesbih ettiği zaman onunla birlikte dağlar ve kuşlar da Allah'ı tesbih ederdi. b. Kelbî'ye (ö. 204/819) göre Hz. Dâvûd Rabbini tesbih eder, dağlar da ona aynı şekilde cevap verirdi. c. Süleyman b. Hayyân'a göre Hz. Dâvûd bir boşluk bulduğu zaman, Allah dağlara emreder, onlar da tesbih ederlerdi. Böylece Hz. Dâvûd'un mutluluk ve iştiyakı artardı.¹⁹ Birinci ve ikinci görüşler, "Hz. Dâvûd tesbih ettiği zaman dağlarda onun tesbihi yankılanırdı" manasına yakın görünmektedir. Üçüncü görüş ise olağanüstü bir durumu işaret etmektedir.

Elmalılı M. Hamdi Yazır (1878/1942) konuyu şöyle açıklamaktadır: "Yani Davud'a öyle güzel bir ses, öyle şanlı bir eda verilmiştir ki, akşam sabah tespih ettikçe onun sesine bütün dağlar ve kuşlar katılırlar, çınlar öterlerdi. Demek ki güzel sesle nağmeler Davud'un özel bir üstünlüğü, kuşları dahi başına toplayan bir mucizesi olmuştu. Bu mânâ iledir ki, Dâvûdî ses meşhur olduğu gibi, Davud'un Mezamir'i de meşhurdur."²⁰

Mustafa Öztürk, âyeti, "*Hiç şüphe yok ki biz Dâvûd'a (peygamberlik, vahiy, hükümdarlık gibi) büyük lütuflarda bulunduk ve "Ey dağlar! Onunla birlikte Allah'ı yücelterek zikredin; (onun zikriyle yankılanın). Ey kuşlar! Siz de (civiltularınızla) bu zikre katılın"*²¹ şeklinde tercüme etmekle, dağların ve kuşların Hz. Dâvûd'un tesbihine iştirak etmelerini tabii kanunlara uygunlukla açıklamış olmaktadır.

Buna göre dağların ve kuşların Hz. Dâvûd'la birlikte Allah'ı tesbih etmesi, konusunda biri olağanüstü olduğu, diğeri tabiat kanunları çerçevesinde cereyan ettiği şeklinde olmak üzere iki görüş vardır. Bu olaylar klasik tefsirlerde genellikle mucize olarak ele alınmakla birlikte, Kur'an'ın üslûbundan ve tarihi gerçekliklerden hareketle bunların tabiat kanunlarına uygun şekilde cereyan eden birer ihсан olduklarını söylemek de mümkün görünmektedir? Şöyle ki:

- a. Yüce Allah Sebe' 34/10'da mezkûr olayların Hz. Dâvûd hakkında "fadl: lütuf, üstünlük" olduğunu beyan etmiştir. Bazı tefsir ve meallerde bu lütfun (fadl) "peygamberlik, vahiy, hükümdarlık gibi" şeyler olduğu ifade edilse

19 Fahrüddin Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Hasan b. Hüseyin Fahreddin Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb : et-Tefsîru'l-Kebîr*, cilt 22, Beyrut, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, 1420, s. 167.

20 Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, sad. İsmail Karaçam, Emin Işık, Nusrettin Bolelli, Abdullah Yücel, cilt 6, İstanbul, Azim Neşriyat, t.y., s. 353.

21 Mustafa Öztürk, *Kur'an-ı Kerim Meâli*, İstanbul, Düşün Yayıncılık, 2013, s. 587.

de,²² âyetin siyak ve sibakına bakıldığında bu lütfun, hemen bu ifadeden sonra dile getirilen dağların ve kuşların tesbihi ile demirin Hz. Dâvûd için yumuşatılması gibi şeyler olduğu anlaşılmaktadır. Ebû'l-Bekâ el-'Ukberî (ö. 616/1219), Mâtürîdî (ö. 333/944) ve Zemahşerî'nin işaret ettikleri gibi "Yâ cibâlû"den "Elennâ lehû"ya kadar olan kısım, "fadlen" kelimesinin tefsiridir.²³ Şüphesiz Yüce Allah Hz. Dâvûd'a peygamberlik, vahiy ve hükümdarlık gibi ihşanlarda bulunmuştur. Ancak bu âyette Yüce Allah'ın Dâvûd'a lütuf ve üstünlük olarak verdiği şeylerin, dağların ve kuşların onunla birlikte tesbih etmesi ve demirden kolayca zırh yapması olduğu anlaşılmaktadır. Başka âyetlerde mucize olayları genellikle "âyet" ve "beyyine" gibi mucize anlamına gelen kelimelerle ifade edildiği halde, bu konuda birden fazla âyet olmasına rağmen hiçbirinde bu olaylar mucize anlamına gelen kelimelerle ifade edilmemiştir. Fazilet ve lütuf olarak verilen şeyler ise genellikle tabîî kanunlara uygun şekilde verildiklerinden, burada lütuf oldukları belirtilen dağların ve kuşların Hz. Dâvûd'la birlikte onun tesbihi-ne katılmaları olaylarının da tabiat kanunlarına uygun şekilde cereyan eden olaylar cinsinden oldukları kanaatindeyiz.

- b. Dağların ve kuşların Hz. Dâvûd'un tesbihine iştirak etmeleri,²⁴ rüzgârın Hz. Süleyman'ın emrine verilmesi²⁵ "zorla yaptırmak, emrine vermek" anlamına gelen "sahhara" fiiliyle belirtilmiştir. Başka yerlerde bu kelime, "Allah'ın güneşi ve ayı emrine boyun eğdirmesi",²⁶ "güneşin, ayın ve yıldızların emrine amade olması",²⁷ "gök ile yer arasındaki bulutların emre hazır beklemesi",²⁸ "kuşların ilahi emir dâhilinde göğün boşluğunda bulunması",²⁹ "gemi-

22 Râzî, *Mefâtîhu'l-Gayb*, cilt 25, s. 196; Nâsirüddîn Ebû Saîd Abdullah b. Ömer b. Muhammed el-Beydavi eş-Şîrâzî, *Envâru'l-Tenzîl ve Esrârü'l-Te'vîl*, thk. Muhammed Abdurrahman el-Mar'aşlî, cilt 4, Beyrut, Dâru l-Hyâi't-Türâsî'l-'Arabî, 1418, s. 243; Celâleddin Muhammed b. Ahmed el-Mahallî - Celaledin Abdurrahman b. Ebî Bekr es-Süyûtî, *Tefsîru'l-Celâleyn*, Kahire, Dâru'l-Hadîs, t.y., s. 563; Öztürk, *Kur'an-ı Kerim Meali*, s. 587.

23 Ebû'l-Bekâ Abdullah b. el-Hüseyn b. Abdillâh el-'Ukberî, *et-Tibyân fi l-Râbi'l-Kur'an*, thk. Ali Muhammed el-Becâvî - İsâ el-Bâbî el-Halebî ve Şürekâhü, cilt 2, s. 1064; Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd el-Mâtürîdî, *Te'vilâtü Ehli's-Sünne*, thk. Mecdî Bâsilûm, cilt 8, Beyrut, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 14262005/, s. 429.

24 el-Enbiyâ 21/79; Sâd 38/18.

25 Sâd 3836/.

26 er-Ra'd 13/2; ez-Zümer 39/5.

27 el-A'râf 7/54.

28 el-Bakara 2/164.

29 en-Nahl 16/79.

leri,³⁰ nehirleri,³¹ güneşi ve ayı,³² geceyi ve gündüzü,³³ denizi,³⁴ yerde olan her şeyi,³⁵ yerde ve gökte olan her şeyi,³⁶ gemiyi ve binek hayvanlarını,³⁷ kurbanlık deveyi,³⁸ yedi gece sekiz gündüzü,³⁹ geceyi, gündüzü, güneşi ve ayı insanların hizmetine vermesi⁴⁰ anlamlarında kullanılmıştır. Bütün bu âyetler incelendiğinde “sahhara” fiili veya “masahhar” ism-i mef’ûlünün “bir şeyin Allah’ın emrine boyun eğmesi” veya “Allah’ın bir şeyi nimet olarak insanların emrine vermesi” anlamına geldiği görülmektedir. Yüce Allah’ın bu teshîrleri tabiat kanunlarına uygun şekilde yapması, dağların ve kuşların Hz. Dâvûd’a, rüzgârın Hz. Süleyman’a teshîr edilmesinin de tabiat kanunlarına uygun şekilde cereyan ettiğini gösterir.

- c. “Evvibî” kelimesine tefsirlerde genellikle “tesbih et” anlamı verilmiştir. Sözlükte “e v b” dönmek anlamına gelir. Mâverdî (ö. 450/1058) ve Râzî “evvibî ma’ahû” lafzının şu üç yorumuna yer vermişlerdir: Onunla beraber tesbih edin, onunla beraber yürüyüp gidin, o döndüğü zaman siz de dönün.⁴¹ Bunların tamamında dönme anlamı hâkimdir. Bu durumda “evvibî ma’ahû” tabirinin lafzî anlamı, “onunla beraber (siz de) dönüş yapın” demek olur ki, bu durumun gerçek hayattaki karşılığı, “Ey dağlar! Dâvûd Rabbini yüksek sesle tesbih ettiği zaman, siz de onun tesbihini yankılatın” demektir. Buna göre dağların tesbihi, Hz. Dâvûd’un tesbihinin dağlarda yankılanmasından ibarettir.
- d. Sebe’ 34/10. âyette “Ey dağlar ve kuşlar!” denilmeyip, önce “*Ey Dağlar! Onunla birlikte (siz de) tesbih edin*” denilip, kuşlardan daha sonra söz edilmesi dağların ve kuşların tesbihinin farklı olduğuna işaret eder. Diğer âyetlerde de dağların tesbihinden “*yüsebbihne: tesbih ederlerdi*” fiiliyle

30 İbrâhîm 14/32.

31 İbrâhîm 14/32.

32 İbrâhîm 14/33; en-Nahl 16/12; el-‘Ankebût 29/61; Lokmân 31/29.

33 İbrâhîm 14/33; en-Nahl 16/12.

34 en-Nahl 16/14; el-Câsiye 45/12.

35 el-Hac 22/65.

36 Lokmân 31/22; el-Câsiye 45/13.

37 ez-Zuhruf 43/12-13.

38 el-Hac 22/36-37.

39 el-Hâkka 69/7.

40 en-Nahl 16/12.

41 Ebû’l-Hasan Ali b. Muhammed b. Muhammed b. Habîb el-Mâverdî, *en-Nüket ve’l-‘Uyûn*, thk. es-Seyyid İbn Abdülmaksûd b. Abdürrahîm, cilt 4, Beyrut, Dâru’l-Kütübi’l-‘İlmiyye, t.y., s. 435-436; Râzî, *Mefâtîhu’l-Gayb*, cilt 25, s. 196.

bahsedilirken, kuşlar için açık olarak bu fiil kullanılmamıştır. Bu ifade tarzından, dağların Hz. Dâvûd'un tesbihine karşılık vermeleriyle, kuşların karşılığının farklı olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim dağların tesbihi Hz. Dâvûd'un okuduğunu aynen yankılatmaktır, kuşların tesbihi ise kıraatle birlikte cıvıldaşmalarıdır.

e. Hz. Dâvûd'la birlikte dağların ve kuşların tesbih zamanı Sâd 38/18. âyette sabah ve akşam olarak belirtilmiştir. Grup halinde kuşlar da bu vakitlerde öterler. Öyle anlaşılıyor ki kuşların Hz. Dâvûd'un tesbihine katılmaları, onun o kalın ve gür sesiyle *Mezmurlar*'ı okuduğu zaman, kuşların cıvıltılarıyla onun tesbihine katılması anlamına gelmektedir.

f. *“Göklerde ve yerde bulunan kimselerle, sıra sıra (kanat açarak uçan) kuşların Allah'ı tesbih ettiğini görmez misin?...”*⁴² âyetinden kuşların tesbihinin insanların Allah'ı tesbihi gibi olmadığı anlaşıldığından, dağların ve kuşların Hz. Dâvûd'un tesbihine eşlik etmelerini de insanların tesbihi gibi olduğu şeklinde değerlendirmek gerekir.

Bütün bu durumları dikkate aldığımızda dağların ve kuşların Hz. Dâvûd'un tesbihine eşlik etmelerini, dağların Hz. Dâvûd'un okuduğu *Mezmurlar*'ı yankılatması, kuşların ise cıvıldaşması şeklinde yorumlayabiliriz. Dağlarda yankılanacak derecede gür ve kuşların karşılık verecek derecede güzel bir sese sahip olmak Allah'ın Hz. Dâvûd'a ihsan ettiği özel bir kabiliyet ve bir lütuftur. Özel olarak bunun Hz. Dâvûd'a verilmiş olduğunun zikredilmesi bunların mucize olmasını gerektirmez. Nitekim Yüce Allah'ın diğer peygamberlere ve insanlara ihsan ettiği nimetler tabîî kanunlar eliyle sunulmuştur.

Hz. Dâvûd'a Zırh Yapma Sanatının Öğretilmesi

*“O'na savaş sıkıntılarında sizi koruması için zırh yapmayı öğrettik”*⁴³ ve *“Ona (Dâvud'a) demiri yumuşattık”*⁴⁴ âyetleri Hz. Dâvûd'un demirden kolayca zırh yaptığını anlatmaktadır. Çoğu müfessirlerin anlatımına göre, nasıl hamur ve muma kolayca istenilen şekil verilebiliyorsa, Hz. Dâvûd da ateşe sokmadan ve çekiçle dövmeden demire istediği şekli verebiliyordu.⁴⁵

42 en-Nûr 24/41.

43 el-Enbiyâ 21/80.

44 Sebe' 34/10.

45 Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmi'u'l-Beyân fî Te'vili'l-Kur'ân*, nşr. Ahmed Muhammed Şakir, cilt 20, Kâhire, Müessesetü'r-Risâle, 1420/2000, s. 359; Ebû Muhammed Abdurrahman b. Muhammed b. İdris b. Münzir et-Temimî İbn Ebî Hâtim, *Tefsîru'l-Kur'ân*

Bir rivayete göre Hz. Dâvûd'un zırh yapmaya başlaması şöyle olmuştur: Bir defasında tebdil-i kıyafet ederek halkın arasında dolaşırken insan suretine girmiş bir melek, Hz. Dâvûd'un hem kendisi hem ümmeti için hayırlı bir insan olduğunu söylemiş, ancak geçimini devlet hazinesinden temin ettiğini belirtmişti. Bunun üzerine Hz. Dâvûd Allah'a yalvararak kendisine geçimini temin edecek bir kazanç yolu ihsan etmesini istemiş ve sonuçta kendisine zırh yapma sanatı öğretilmiştir. Bundan sonra Hz. Dâvûd geçimini zırh yaparak sağlamaya başlamıştır. Yaptığı zırhları satar, kazancından artan kısmı İsrailoğulları'nın fakirlerine dağıtırdı.⁴⁶

Demirin ateşe sokulmadan bir insan tarafından hamura şekil verir gibi işlenmesi elbette olağanüstü bir durumdur. Durumun böyle olması halinde olayın hissi bir mucize olduğu hususunda kuşku yoktur. Ancak olayın tabiî kanunlara uygun şekilde cereyan ettiğini ileri sürenler de vardır:

Muhammed Esed (1900-1992) ve Mustafa İslâmoğlu “*ve elennâ lehu'l-hadîd*” lafzını “*Biz ondaki bütün katılığı ve sertliği yumuşattık*” şeklinde tercüme ederek mecazî anlamı tercih etmişlerdir.⁴⁷ Mustafa Öztürk ise âyeti “*Ayrıca biz Davud'a demir cevherini işlemeyi öğrettik*”⁴⁸ şeklinde tercüme etmiştir. Bu tercümelere göre âyet tabiat kanunlarını aşan bir mucizeyi ifade etmez. Kur'an'ın üslûbundan bunu anlamak mümkündür. Şöyle ki:

- a. Dağların ve kuşların Hz. Dâvûd'un tesbihine katılması gibi demirin yumuşatılması da âyette Hz. Dâvûd'a verilen lütuf ve üstünlüklerden (fadl) biri olarak anlatılmaktadır. Mucize olduğu zaman Yüce Allah bu tür olayları genellikle “âyet” kavramıyla ifade etmektedir. Burada “âyet” veya mucize anlamına gelen başka bir kelime yerine “fadl” kelimesinin tercihi olayın tabiat kanunlarına uygun şekilde gerçekleştiğine bir işaret olarak değerlendirilebilir.

ni'l-'Azîm, thk. Es'ad Muhammed et-Tayyib, 3. bs., cilt 10, Suudi Arabistan, Mektebetü Nizâr Mustafa el-Bâz, 1419, s. 3162; Zemaşerî, *el-Keşşâf*, cilt 3, s. 571; Râzî, *Mefâtîhu'l-Gayb*, cilt 25, s. 196; Ebû Zeyd Abdurrahman b. Muhammed b. Mahlûf es-Se'âlibî, *el-Cevâhiru'l-Hisân fî Tefsîri'l-Kur'an*, thk. Muhammed Ali Mu'avvid - Adil Ahmed Abdülmevcûd, cilt 4, Beyrut, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, 1418, s. 365.

46 Muhammed b. İzzüddin Abdillatif b. Abdilaziz b. Emînüddin b. Firiştâ İbn Melek, *Şerhu Mesâbihi's-Sünneti li'l-İmam el-Begâvî*, thk. Nûruddîn Tâlib, cilt 3, b.y., İdaratü's-Sekâfeti'l-İslâmiyye, 1433/2012, s. 379-380; Babanzâde Ahmet Nâim - Kamil Miras, *Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi*, cilt 9, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1981, s. 157; Harman, “Dâvûd”, cilt 9, s. 22.

47 Muhammed Esed, *Kur'an Mesajı*. çev. Cahit Koytak - Ahmet Ertürk, cilt 2, İstanbul, İşaret Yayınları, 2002, s. 874-875 (not 12); Mustafa İslâmoğlu, *Hayat Kitabı Kur'an: Gereğeli Meâl-Tefsir*, İstanbul, Düşün Yayıncılık, 2010, s. 848 (not 7).

48 Öztürk, *Kur'an-ı Kerim Meâli*, s. 587.

- b. “*Allelnâhû san'ate lebûsin: Ona zırh yapma sanatını öğrettik*” lafzı, Hz. Dâvûd'un demirden zırh yapmasının, diğer insanların herhangi bir sanatı icra etmesine benzediğine işaret etmektedir. Hiçbir hissî mucize öğrenilmez. Kur'an'da *'alleme* fiili gerek peygamberler gerek diğer insanlar için olsun genel olarak “öğretti”,⁴⁹ “öğrenme kabiliyet ve imkânını verdi”,⁵⁰ “vahyetti”,⁵¹ Âllah'ın insanlara verdiği kabiliyetle hayvanları eğitti”⁵² anlamlarında kullanılmaktadır.

Demirin yumuşatılması meselesini, Hz. Dâvûd'a zırh yapma sanatının öğretilmesi çerçevesinde değerlendirmek gerekir. Yüce Allah'ın bu sanatı öğretmesi iki şekilde olabilir: Birincisi doğrudan vahiy yoluyla olur. O zaman bu durumu vahiy kapsamında değerlendirmek gerekir. İkinci olarak Yüce Allah Hz. Dâvûd'a zırh yapma sanatını öğrenme imkânını bahşetmiştir. Biz ikinci anlamı tercih ediyoruz. Nitekim o dönemde demirden zırh yapmasını bilen ustalar vardı. Hz. Dâvûd'un bu sanatı onlardan öğrenmiş olma ihtimali yüksektir. Tarihte demir madeninin ilk eritildiği yer olarak Şam bölgesi gösterilmektedir. Nitekim Hz. Dâvûd zamanında Fenikeliler demiri işlemlerini biliyorlardı. Hz. Dâvûd'un da Sur kralı Hiram ve Fenikelilerle iyi ilişkileri vardı.⁵³

- c. Sebe' 34/11. âyetinde geçen *أَنْ أَعْمَلَ سَابِغَاتٍ وَقَدَّرَ فِي السَّرْدِ* “(Ona şöyle buyurduk): *Geniş zırhlar imal et, örgüsünü ölçülü yap.*” ibaresinden, Hz. Dâvûd'un zırhı diğer insanlara benzer şekilde yaptığı anlaşılmaktadır. Bu da Hz. Dâvûd'un yaptığı işin tabiat kanunlarına uygun şekilde icra edildiğini gösterir.
- d. “*İnsanın yediğinin en güzeli kendi kazandığıdır. Allah'ın peygamberi Dâvûd da kendi el emeğini yedi.*”⁵⁴ hadisi, zırh yapma olayını Hz. Dâvûd'un meslek haline geldiğini göstermektedir. Ömür boyu yapılan bir mesleğin hep tabiat olaylarını aşacak şekilde icra edilmesi, mucizenin mantığıyla bağdaşmaz. Mucizeler genellikle ânî olarak gerçekleşir. Eğer sık sık gerçekleşen olaylar cinsinden olsa, bu durumda imtihan sırrının bozulmuş olacağını söyleyebiliriz.

49 el-Bakara 2/102, 129, 151, 282; Âl-i İmrân 3/79, 164; en-Mâide 5/4; el-En'âm 6/91; en-Nahl 16/103; Tâhâ 20/71; eş-Şu'arâ 26/49; el-Kehf 18/66; el-Hucurât 49/16; el-Cumu'a 62/2.

50 el-Bakara 2/31 (Ta'lim-i esmâ), el-'Alak 4/96 (Kalemler yazı yazmayı öğretti), 97 (insana bilmediğini öğretti); el-Enbiyâ 21/80 (zırh yapma sanatını öğretti); en-Neml 27/16 (kuş dili öğretildi).

51 el-Bakara 2/32, 239, 251, 282; Âl-i İmrân 3/48; en-Nisâ 4/113; el-Mâide 5/110; Yûsuf 12/6, 21, 37, 68, 101; er-Rahmân 55/2, 4; el-Kehf 18/65, 66; Yâsîn 36/69; en-Necm 53/5.

52 el-Mâide 5/4.

53 Ömer Faruk Harman, “Süleyman”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, cilt 38, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010, s. 57.

54 Buhârî, “Büyü”, 15.

Kur'an Yolu isimli tefsirde bu konu şöyle değerlendirilmiştir: “Şüphesiz tabiat kanunlarının da vâzı olan Yüce Allah dilediğinde istediği kulları için olağan üstülükler sağlayabilir. Dolayısıyla tefsirlerdeki bu ayrıntılar naklî delillerle bilendirilmiş olsaydı bunları olduğu gibi kabul etmek gerekirdi. Fakat müteakip âyet (Sebe’ 34/11) dikkatle incelendiğinde, bu ifadenin (*Onun için demiri yumuşattık*) Dâvûd’u demiri işlemeye yöneltme, bu konuda ona yeterli bir güç ve özel bir maharet verme anlamıyla açıklanması daha uygun görünmektedir.”⁵⁵ Biz de bu görüşe katılıyoruz.

Diğer taraftan mucizelerin kısa sürede meydana gelen ve fazla tekerrür etmeyen olaylar oldukları dikkate alındığında dağların ve kuşların Hz. Dâvûd’un tesbihine eşlik etmeleri ve kendisinin demiri hamur gibi kullanması olaylarının mucize olmaması gerekir. Uzun süreli ve çokça tekerrür eden mucizeler, mucizenin genel amaçlarına uygun düşmediği gibi imtihan sırrını da ortadan kaldırır. Yüce Allah akla kapı açar, fakat ihtiyarı tamamen elden almaz. Eğer Hz. Dâvûd’la ilgili iki olay olağanüstü nitelikte ise, o zaman bunlar imtihan sırrını da ortadan kaldıran olaylar niteliğinde olur.

Bununla birlikte bu iki olay mucize olmasalar da âyette açıkça belirtildiği üzere Allah’ın peygamberine olan birer ihsanı ve ikramıdır.

H. Süleyman’ın Tarihsel Kimliği ve Kendisiyle İlgili Olağanüstü Görünümlü Olaylar

H. Dâvûd yaşlandığı zaman küçük oğlu Süleyman’ı yerine kral tayin etti. Hz. Süleyman’ın o sıralarda yirmi yaşında olduğu tahmin edilmektedir. Babası gibi kırk yıl krallık yaptı. Babasından aldığı devletin sınırlarını muhafaza edip ülke içinde istikrarı sağladığı gibi, bölgedeki ülkeleri de vergiye bağlamak suretiyle emri altına aldı.⁵⁶

H. Süleyman, krallığı döneminde sadece bir defa savaş yaptı. O dönemin sosyolojik kurallarını da kullanarak komşularıyla ilişkisini genellikle sulh yoluyla çözdü. Başta Firavun’un kızı olmak üzere, Moab, Ammon, Sayda ve Hitti gibi bölge krallarının kızlarıyla evlendi. Bu yolla çevresindeki krallarla bağlarını kuvvetlendirdi. Onun döneminde ülkede barış, bolluk ve refah hâkim oldu. Kudüs’te büyük bir mâbed ve görkemli bir saray inşa edildi. Hz. Dâvûd mabedin inşa işini Allah’ın emriyle Süleyman’a vermiş ve bu iş için ona büyük ölçüde altın, gümüş, demir ve tunç bırakmıştı. Hz. Süleyman, babası Hz. Dâvûd’un dostu olan Sur kralı

55 Hayreddin Karaman vd., *Kur'an Yolu - Türkçe Meal ve Tefsir*, cilt 4, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007, s. 417-418.

56 *Kitab-ı Mukaddes : Eski ve Yeni Ahit*, Krallar 4/1, 21, İstanbul, 1998.

Hiram ile de iyi ilişkilerini sürdürmeye devam etti. Süleyman'ın talebi üzerine Hiram'ın adamları buğday, yağ ve şarap karşılığında Lübnan dağlarından erz ve servi kerestesi temin edip Hz. Süleyman'a götürdü. Mâbedin yapımında dağlarda taş kesen 80.000 usta, yük taşıyan 70.000 işçi çalıştı. Bunların başında 3300 kâhya vardı. Hiram mâbedin inşası için yaptığı bu yardımların yanı sıra çeşitli inşaat ustaları da gönderdi. Buna karşılık Hz. Süleyman Hiram'a yirmi şehir verdi. Hz. Süleyman ve Hiram denizde işbirliği yaparak bir gemi filosu inşa etmişlerdi.⁵⁷

Harita 1. Hz. Süleyman'ın İsrail Krallığı⁵⁸

Hz. Süleyman mâbedin inşasından sonra yapımı on üç yıl süren muhteşem bir saray yaptırdı. Ticarete büyük önem verdi, ticaret kervanları için en uygun yerlerde menziller ve ambar şehirler kurdurdu. Etsiyon-Geber'de gemiler yaptırdı. Bu gemiler üç yılda bir altın, gümüş, fildişi, maymun ve tavus kuşları getiriyordu. Hayvanların ve kuşların dilinden anlayan Süleyman onları emri altına almıştı. Allah'ın Süleyman'a verdiği bilgelikten faydalanmak için dünyanın her yanından insanlar onun ziyaretine gelir ve kendisine hediye olarak altın ve gümüş eşyaları, giysi, silah, baharat, at ve katır takdim ederlerdi.⁵⁹

Hz. Süleyman iktidarı döneminde babasının uyguladığı gibi fetih politikasıyla ülke topraklarını genişletme yönüne gitmemiş, daha ziyade ekonomik faaliyetlerle ülkesini zenginleştirmeye ve halkın refahını arttırmaya yönelik faaliyetlerde

57 Harman, "Süleyman", cilt 38, s. 57.

58 "Samiriler kimdir?"; <https://slideplayer.biz.tr/slide/17018446/> (Erişim tarihi: 26.02.2020).

59 Harman, "Süleyman", cilt 38, s. 58.

bulunmuştu. Ülkenin stratejik konumu maddî kalkınma ve refah projeleri için büyük imkân sağlıyordu. Çünkü Hz. Süleyman'ın yönetimindeki İsrail Krallığı, Mısır'dan Mezopotamya'ya kadar uzanan eski ticaret yolları üzerinde bulunuyordu. Şam topraklarından Ürdün'e, oradan sahil şeridi boyunca Mısır'a uzanan Via Maris'in⁶⁰ önemli bir kısmı Hz. Süleyman tarafından kontrol ediliyordu. Ayrıca Hz. Süleyman Filistin topraklarından Arap çöllerine uzanan güzergâhtaki Tedmür⁶¹ şehrini önemli bir ticaret merkezi haline getirmişti. Böylece kuzey-güney ve doğu-batı ülkeleri arasındaki ticarettten büyük kazanç sağlıyordu.⁶²

Hz. Süleyman'ın ticari faaliyette bulunduğu bir diğer ülke de Mısır'dı. Mısır ile daha çok at ve atların koşulduğu savaş arabalarının ticaretini yapardı.⁶³

Harita 2. Via Maris (mor renkte), Kral Yolu (kırmızı renkte)⁶⁴

60 “Mısır’la Yakın Doğu’yu bağlayan önemli ve işlek iki ticaret yolundan biri olan Via Maris Latince’de Deniz Yolu anlamındadır. Diğer ticaret hattı *Kral Yolu* olarak bilinen daha iç kesimlerden geçen yoldu. Via Maris ise yine Memphis’den çıkan, Tel Dor’a kadar sahili izleyen, buradan sonra kara içlerine girip Şam’da Kral Yolu’yla birleşen ve daha eski adı Filistinliler Yolu olan ticaret hattıdır.”, https://tr.wikipedia.org/wiki/Via_Maris (Erişim tarihi: 26.02.2020).

61 Tedmür, Suriye’de Humus’un 145 km. doğusunda, Şam’ın 260 km. kuzeydoğusunda yer alan ve eski çağlardan beri Mezopotamya’yı Suriye’ye bağlayan tarihî ticaret yolunun önemli duraklarından biri olan kadim bir şehirdir (Ahmet Ağırakça, “Tedmür”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, cilt 40, İstanbul, TDV Yayınları, 2011, s. 264).

62 Elif Akkaya, “Kitab-ı Mukaddes ve Kur’an-ı Kerim Çerçevesinde Hz. Süleyman”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Ankara, 2013, s. 47.

63 Akkaya, “Kitab-ı Mukaddes ve Kur’an-ı Kerim Çerçevesinde Hz. Süleyman”, 49.

64 https://tr.wikipedia.org/wiki/Via_Maris (Erişim tarihi: 26.02.2020).

Bunun yanı sıra Hz. Süleyman denizcilik konusunda büyük tecrübe sahibi olan Sur kralı Hiram'ın da yardımlarıyla Kızıl Deniz'in kuzeyinde Akabe Körfezinde yer alan Etsiyon-Geber limanını geliştirip güçlendirmiş ve burasını döneminin deniz ticareti merkezi haline getirmişti. Bu liman vasıtasıyla Süleyman döneminde İsrail Devleti Kızıl Deniz'i aşarak Güney Arabistan'da Saba'ya (Sebe) ve Afrika kıtasında Ophir'e⁶⁵ kadar uzanan geniş bir ticaret güzergâhında ticari faaliyetlerde bulunmuştur.⁶⁶ Astronom ve coğrafyacı Ptolemy'nin hesapladığı gibi Ophir, İndus nehrinin ağzında bulunan Pakistan'da bir şehir ise, Hz. Süleyman'ın deniz filosu Hindistan sahillerine kadar gidiyordu. Etsiyon-Geber'de yaptırılan gemilerin üç yılda bir altın, gümüş, fildişi, maymun ve tavus kuşları getirdiklerine dair bilgiler⁶⁷ doğru kabul edildiği takdirde Ophir şehrinin Hindistan sahillerinde olması normal karşılanmalıdır.

Süleyman'ın krallığının ihtişam ve zenginliğinin en önemli kaynaklarından biri de bakır madenydi. Fenikeli ustalar onun için Etsiyon-Geber limanında bir bakır dökümhanesi yapmışlardı. Araba vadisinden çıkarıp işletilen bakır madeni onun döneminde önemli bir ihraç malıydı.⁶⁸

Harita 3. Etsiyon-Geber'in Yeri

65 Ophir'in neresi olduğu bilinmemektedir. Astronom ve coğrafyacı Ptolemy, Ophir'in, bugün İndus nehrinin ağzında bulunan Pakistan'da bulunduğunu hesaplamıştır. (Gözde Yıldırım, "Gizemli Kral Süleyman'ın Madenleri: Çözümlemeyen Antik Bir Gizem", nereye.com.tr/gizemli-kral-suleymanin-madenleri-cozulemeyen-antik-bir-gizem/ (Erişim: 3.12. 2020).

66 Akkaya, "Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim Çerçevesinde Hz. Süleyman", s. 48.

67 Harman, "Süleyman", cilt 38, s. 58.

68 Harman, "Süleyman", cilt 38, s. 57; Cahit Eriş, *Kur'an'da İsimleri Geçen Peygamberler*, İstanbul, Gülhane Yayınları, İstanbul, 2014, s. 268.

Hız. Süleyman, maddi refahın ve manevi huzurun devam etmesi için güçlü bir orduya ihtiyaç olduğunu çok iyi biliyordu. Ülkesinin büyüklüğüne ve çevredeki devletlere nisbetle bir hayli büyük bir orduya sahipti. Ordu, savaş zamanı toplanan piyadeler, 1400 cenk arabası, 12.000 attan oluşuyordu. Bir rivâyete göre 40.000, başka bir rivâyete göre ise 4.000 bölmelik ahırları vardı. Her arabası iki at tarafından çekilirdi. Hız. Süleyman krallığın kuzeydoğusunda barışı hâkim kılmak için sadece bir defa savaş yaptı. Bu savaşta Hamat'ı aldı ve yukarı Ürdün'deki Hatsor'u güçlendirdi; Edom üzerinden Akabe körfesindeki Etsiyon-Geber'e giden yolun güvenliğini sağladı.⁶⁹ Böylece Yemen ve Etiyopya ticaret yolunun güvenliğini de sağlamış oldu.

Hız. Süleyman, halkını refah içinde yaşatmak için elinden gelen çabayı sarfettiği, ülkeyi olabilecek en yüksek refaha kavuşturduğu ve malların dağıtımında adaletle hareket ettiği halde, sosyal isyan ve kabile muhalefetlerine maruz kaldı. Vefatından sonra ağır vergiler ve angaryacılık kurumu sebebiyle isyanlar başladı ve Hız. Süleyman'ın devleti, İsrail Krallığı ve Yahuda Krallığı şeklinde ikiye bölündü.

Bu bilgilerden anlaşılacağı üzere Hız. Süleyman işlerini tabii şartların gerektirdiği şekilde yürüttü. Özellikle dedelerini köle gibi kullanan Mısır'la anlaşma yapması ve Mısır kralının kızını alması onun için büyük bir şerefti. Bununla birlikte Hız. Süleyman'ın önderliğindeki İsrail Krallığı dünyanın en büyük devletlerinden biri değildi. Gerçek sınırları neredeyse bugünkü İsrail Devleti kadardı. Dolayısıyla “onun saltanatının benzersiz olduğu”⁷⁰ şeklindeki değerlendirmeler abartılı yorumlardan ibarettir. Esasen bu tür tanımlamaların büyük ölçüde Yüce Allah'ın Hız. Süleyman'a verdiği bazı lütuf ve ihsanların hurafelerle harmanlanmasından kaynaklandığını söyleyebiliriz.

Rüzgârın Hız. Süleyman'ın Emrine Verilmesi

وَلَسْلَيْمَانَ الرَّيْحَ غَدُوَهَا شَهْرٌ وَرَوَّاحَهَا شَهْرٌ
*(esişi) yine bir ay olan rüzgârı da Süleyman'a (onun emrine) verdik*⁷¹ ve
 وَالرَّيْحَ عَاصِفَةً تَجْرِي بِأَمْرِ إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا وَكُنَّا بِكُلِّ شَيْءٍ عَالِمِينَ
*de kasırğa (gibi esen) rüzgârı verdik; onun emriyle içinde bereketler yarattığımız yere doğru esip giderdi.*⁷² âyetlerinden, rüzgârın Hız. Süleyman'ın emrine verildiği, kasırğa gibi esmesiyle kısa zamanda uzun mesafeleri katettiği anlaşılmaktadır.

69 Harman, “Süleyman”, cilt 38, s. 57.

70 H. İbrahim Acıpayamlı, *Peygamberlerin Mucizeleri*, İstanbul, Tuğra Neşriyat, 1986, s. 133.

71 Sebe' 34/12.

72 el-Enbiyâ 21/81.

Harita 4. İsrail Krallığı'nın ikiye bölünmüş hali

Tefsirlerde uzun mesafenin nasıl alındığı konusunda iki farklı yorum mevcuttur:

- a. “*Gudüvvühâ şehrun ve revâhuhâ şehrun: Sabah gidişi (esişi) bir ay, akşam dönüşü (esişi) bir ay*” ifadesi klasik tefsirlerimizde genellikle rüzgâra binmek suretiyle bir aylık mesafenin bir günde kat edilmesi şeklinde anlaşılmıştır.⁷³

Ebü'l-Leys Semerkandî'ye (ö. 373/983) göre Hz. Süleyman sabahleyin ordusuyla birlikte rüzgâra biner, rüzgâr onları Beyt-i Makdis'ten üç aylık mesafedeki

73 Taberî, *Câmi 'u'l-Beyân*, cilt 20, s. 362; Ebû İshâk İbrahim b. Seriy b. Sehl ez-Zeccâc, *Me'âni'l-Kur'ân ve İ'râbuh*, thk. Abdülcelil Abduh Şelebî, cilt 4, Beyrut, Dâru'l-Kütüb, 1408/1988/, s. 245; Zemaşşerî, *el-Keşşâf*, cilt 3, s. 572; Beydâvî, *Envâru'l-Tenzil*, cilt 4, s. 243; Mahallî - Suyutî, *Tefsîru'l-Celâleyn*, s. 564.

Istahr şehrine götürürdü. Oradan kalkıp Kâbil'e giderlerdi. Akşam olunca aynı şekilde Beyt-i Makdis'e geri dönerlerdi.⁷⁴ Zemahşerî rüzgârın esişini "sabah esişi bir aylık mesafe, akşam esişi de yine böyledir" şeklinde yorumlamıştır. Bu yorumdan Hz. Süleyman'ın rüzgâra binip bir aylık mesafeyi bir günde aldığı anlamı çıkmaktadır. Zemahşerî daha sonra bu konuda bazı rivâyetlere de yer vermektedir.⁷⁵ Böyle olunca Hz. Süleyman'ın Istahr ve Kâbil gibi uzak yerlere gitmesi normal karşılanmaktadır. Bunun dışında tefsir rivâyetlerinde daha pek çok masalımsı hikâyeye rastlanmaktadır. Her ne şekilde olursa olsun Hz. Süleyman ister tek başına ister ordusuyla birlikte olsun o dönemde bir aylık mesafeyi bir günde alıyorsa bu bir hissî mucize sayılır.

b. Rüzgârın hızlı esmesi sebebiyle gemilerle uzun mesafelerin kısa zamanda kat edilmesi.

Sâd 38/37. âyetin tefsiri bağlamında *Kur'an Yolu* adlı tefsirde konu şöyle ele alınmaktadır: "Hz. Süleyman rüzgâr yardımıyla ordularını, ticaret kervanını ve filolarını istediği yere götürüyor, yine rüzgâr vasıtasıyla bereketli yurduna yani Kudüs'e dönüyordu."⁷⁶ Bu ifadelerle göre olay tabîî kanunları uygun şekilde cereyan etmiş olmakla birlikte, eserde "mûcize" diye nitelendirilmektedir.

Muhammed Esed, Mustafa İslâmoğlu ve Mustafa Öztürk'e göre de bu âyetler, Hz. Süleyman'ın ticaret gemisi filosunun çok uzun mesafeleri seyr-i sefere elverişli rüzgârlar vasıtasıyla kısa zamanda kat edip kutlu kılınan Filistin ülkesini zenginleştirdiğine ve Hz. Süleyman'ın saltanatının güçlendirildiğine işaret etmektedir.⁷⁷ Âyetlerin böyle anlaşılması halinde ortada mucizevî bir durum yoktur. Yüce Allah sebep-sonuç ilişkisine uygun şekilde Süleyman peygambere yardım etmiştir. Biz de bu ikinci görüşü tercih ediyoruz. Bu hususu destekleyen emareler ve deliller şunlardır:

a. Yüce Allah, önce Hz. Dâvûd'a verdiği lütufları (fadl) zikrediyor, hemen arkasından "*ve li-Süleymâne: Ve Süleyman'a da*" (Sebe' 34/12) buyurmak

74 Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, cilt 20, s. 363; Ebû İshâk Ahmed b. Muhammed b. İbrahim b. es-Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-Beyân 'an Tefsiri'l-Kur'an*, thk. Ebû Muhammed b. 'Âşûr, cilt 8, Beyrut, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, 14222002/, s. 73; Ebu'l-Leys Nasr b. Muhammed Semerkandî, *Tefsiru's-Semerkandî el-Müsemmâ Bahru'l-'Ulûm*, thk. Ali Muhamed Muavvid ve dğr., cilt 3, Beyrut, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 14131993/, s. 82; İbn Abbas, *Tenvîru'l-Mikbâs min Tefsiri'l-İbn 'Abbâs*, cem. Mecdüddîn Ebû Tâhir Muhammed b. Yakûb el-Fîrûzâbâdî, Lübnan, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, s. 359.

75 Zemahşerî, *el-Keşşâf*, cilt 3, s. 572.

76 Karaman vd., *Kur'an Yolu*, cilt 3, s. 694.

77 Esed, *Kur'an Mesajı*, cilt 2, s. 659-660 (not, 75); İslâmoğlu, *Hayat Kitabı Kur'an*, s. 848 (not, 9); Öztürk, *Kur'an-ı Kerim Meâli*, s. 588 (not 425).

suretiyle, ona verdiği benzer lütufları zikretmektedir. Enbiyâ sûresinde de aynı durum vardır: Hz. Dâvûd'a dağların ve taşların musahhar kılındığı, zırh yapma sanatının öğretildiği anlatıldıktan sonra aynı şekilde “*ve li-Süleymâne: Ve Süleyman'a da*” denilmek suretiyle, ona da benzer lütufların verildiği anlatılır. “*Ve li-Süleymâne*” ibaresi, yukarıda Hz. Dâvûd'a yapılan lütufları bildirmek için kullanılan “*sahharnâ*” fiili üzerine atfedilmiştir.⁷⁸ Bu da Hz. Dâvûd ve Hz. Süleyman'a verilen lütufların benzer olduğuna işaret etmektedir.

- b. Hz. Dâvûd için olduğu gibi Hz. Süleyman'a verilen lütuflar için de mucize anlamına gelen “âyet” ve benzeri tabirler kullanılmamıştır.
- c. Hz. Dâvûd ve Hz. Süleyman'a verilen lütuflar “emrine verdik, boyun eğdirdik” anlamına gelen “*sahharnâ*” fiiliyle ifade edilmiştir. Bu fiil daha çok tabiat kanunlarına uygun şekilde meydana gelen olaylar için kullanılır.
- d. Mucizeler çoğunlukla ya peygamberin nübüvvetini ispat veya müminlere ve peygamberlere yardım için verilir. Nübüvveti ispat için olan mucizeler gayesi bakımından hidâyet ve irşad mucizesi sayılır. Rüzgâr meselesinin bir irşad ve hidâyet mucizesi olmadığı açıktır. Gayesi bakımından değerlendirildiğinde, diğer peygamberlere verilen ikram ve nusret mucizelerine pek benzemediği görülür. Dolayısıyla Hz. Süleyman ve ordusunun Kudüs'ten kalkıp, İstahr ve Kâbil'e gitmesinin mucizenin amacıyla uyuşan bir tarafı yoktur.
- e. Âyetlerde rüzgâr'ın sabah ve akşam esişinin bir ay olduğu ifade edilince, müfessirler buradan “mesafe” anlamını çıkarmışlar ve bir aylık mesafenin Hz. Süleyman tarafından bir günde gidilip geldiği yorumunu yapmışlardır. Esasen bu anlamı çıkarmaya engel bir durum da yoktur. Ancak bu durumda rüzgârın yelkenli gemileri daha çabuk götürmesi gibi fonksiyonları unutulup Hz. Süleyman ve ordusunun rüzgâra bindiği yorumları yapılmıştır.

Hiç şüphesiz bu yorumların yapılmasında Hz. Süleyman'ın bir uçan halısı olduğu, bu halıya binerek yolculuk yaptığı şeklinde Yahudi kaynaklarındaki efsanevî rivâyetlerin⁷⁹ tesiri olmuştur. Oysa âyetlerde ne mesafe kavramı vardır, ne gün kavramı vardır. Cereyan eden rüzgârdır. Âyetlerde kastedilen mana da, sa-

78 Ahmed Ubeyd ed-Dâ'is, Ahmed Muhammed Hamîdân ve İsmail Mahmud el-Kâsım, *I'râbu'l-Şur'âni'l-Kerîm*, cilt 2, Dimaşk, Dâru'l-Münîr - Dâru'l-Fârâbî, 1425, s. 293; Mahallî - Suyûtî, *Tefsîru'l-Celâleyn*, s. 428.

79 Harman, “Süleyman”, cilt 38, s. 59.

bah olsun akşam olsun rüzgârın tesiriyle Hz. Süleyman'ın ticaret gemilerinin çok uzak mesafelere kolayca gidip gelmeleridir. Akabe Limanı'ndan kalkan gemiler –muhtemelen Arabistan ve Hindistan'a kadar ulaşıyordu- İsrail'e fildişi, sandal ağacı ve benzeri değerli eşyalar ve bolca altın getiriyordu.⁸⁰

f. Yukarıdaki haritada da görüldüğü üzere antlaşmalı olduğu devletler de dahil olmak üzere Hz. Süleyman'ın hâkim olduğu topraklar Fırat sınırı-na kadar (bütün Fırat boyu değil) uzanmaktadır. Akdeniz'deki sahil şeridi ise günümüzdeki Yafa⁸¹ limanından Sur şehrine kadar olan kıyı şeridinden ibarettir. Nereden nereye gidilirse gidilsin Hz. Süleyman'ın hâkim olduğu bölgede bir yerden bir yere yaya olarak birkaç günde gidilebilmektedir. Ancak Süleyman Peygamberin kullandığı deniz yollarından birisi Akabe körfezinden Yemen'e kadar uzanan Kızıldeniz deniz yoludur. Kızılde-niz'in uzunluğu yaklaşık 2.000 km'dir. Yaya olarak bu mesafe iki aydan daha fazla bir sürede kat edilebilir.⁸² Tevrat'ta yazıldığına göre Hz. Süleyman Edom diyarında, Kızıldeniz'in kıyısında Elot'un yanında bulunan Etsiyon-Geber'de gemiler yaptırmış, Sur kralı Hiram kendisine gemicilik ve denizcilikten anlayan adamlarını göndermiş, bunlar Hz. Süleyman'ın adamlarıyla birlikte Ofir'e gitmişler, oradan 420 talant⁸³ altın alarak Hz. Süleyman'a getirmişlerdir.⁸⁴

Kur'an'ın beyanına göre de Sebe melikesi Belkis, Hz. Süleyman'a çeşitli hediyeler göndermiş, sonra da bizzat Kudüs'teki sarayında kendisini ziyaret etmiştir.⁸⁵ Bu ziyaretten sonra iki devlet arasında ticari ilişkiler devam etmiş ve bu faaliyetler çoğu kez deniz yoluyla gerçekleştirilmiştir. Bu mesafe gerçekten uzun bir mesafedir. Cenâb-ı Allah bu mesafeyi kastederek Hz. Süleyman'ın çok uzak memleketlere sefer düzenlediğini anlatmak istiyor olabilir.

80 Rukiye Öztürk, “Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim'de Hz. Süleyman'ın Hükümdarlığı”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı, Tefsir Bilim Dalı, Ankara, 2018, s. 14.

81 “Eski devirlerde Kudüs'ün limanı olan Yafa, günümüzde aradaki boşluklar dolup İsrail'in başşehri Tel Aviv ile bütünleşerek başşehrin bir semti durumuna geldiğinden Tel Aviv-Jaffa diye anılmaktadır... Kudüs'teki Süleyman Mâbedi'nin inşaatı için hazırlanan ağaç gövdeleri Kral Hiram zamanında sallarla Sûr'dan (Tyros) Yafa'ya getirilmiş, buradan Kudüs'e nakledilmiş-tir.” Ebru Altan, “Yafa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, cilt 43, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013, s. 171-172.

82 Şer'i olarak üç günlük yol 90 km.dir. Buna göre otuz günlük yol 900 km. olur.

83 1 talant yaklaşık 58.941 gr.dır. (Kitabı Mukaddes, Kitabı Mukaddes'te geçen Tartılar, Ölçüler ve Paralar Cetveli), 420 talant, 24.755.220 gr. altın eder.

84 I. Krallar, 9/26-28; 10/22; II. Tarihler, 8/17-18.

85 en-Neml 27/35-44.

Diğer taraftan âyette asıl anlatılmak istenen şey Hz. Süleyman'ın rüzgârdan oldukça iyi bir şekilde faydalanmış olmasıdır. Kudüs'te yapılan mabed ve saray için kullanılan malzemenin çoğu Sur'dan getirilmişti. Öyle anlaşılıyor ki ticaret gemileri Sur-Yafa arasında gelip giderken rüzgârdan en verimli şekilde faydalanılıyordu. Rüzgâr'ın esmesi Hz. Süleyman'ın üzerine binmesi için değil, gemilerin hızlı şekilde gitmesi içindi.

Hz. Süleyman İçin Bakırın Su Gibi Akıtılması

“وَأَسْلَمْنَا لَهُ الْوَطْرَ” : *Erimiş bakır ocağını ona sel gibi akıttık*⁸⁶ âyetine dayanarak klasik tefsirlerde bakırın Hz. Süleyman için su gibi akıtıldığı ve onun da bundan istediği şeyi yaptığı veya yaptırdığı ifade edilmiştir.⁸⁷ Zemaşerî'ye göre kaynağında su gibi kaynaması sebebiyle bu duruma “*ayne'l-kıtr*” denilmiştir.⁸⁸ Bazı tefsirlerde bakır madenin Hz. Süleyman için üç gün üç gece akıtıldığı belirtilmiştir.⁸⁹ Maden ocağının Yemen'de ve San'a'da olduğuna dair bazı rivâyetler vardır.⁹⁰ Âyet hakikat anlamında ele alındığı zaman bakırın akıtılması Hz. Süleyman'ın hissî bir mucizesi sayılır. Bu takdirde Allah olağanüstü bir şekilde bakırın Hz. Süleyman için akıtmıştır.

Bazı müfessir ve meal yazarları âyeti mecâzî anlamda ele almışlardır. Bunların başında Elmalılı M. Hamdi Yazır (1878/1942) gelir. Elmalılı bakırın, “ilâhî bir ihsan olan ilim ve sanatla akıtılmış olmasını daha önemli görüyoruz”⁹¹ demektedir. *Kur'an Yolu* tefsirinde mecâzî anlam tercih edilmiştir. Buna göre âyet, Etsiyon-Geber Limanı'nda inşa edilen bakır dökümhanesine işaret etmektedir.⁹² Dökümhanede bakır su gibi akıtılmaktadır.

86 Sebe' 34/12.

87 Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, 20/364; Ebû Muhammed Abdülhak b. Gâlib b. Abdîrahman b. Temâm b. 'Atıyye el-Endelûsî, *el-Muħarreru'l-Vecîz fî Tefsîri'l-Kütâbi'l-'Azîz*, thk. Abdüsselâm Abdüşşâfî Muhammed, cilt 4, Beyrut, Dâru'l-Kütübî'l-'İlmiyye, 1422, s. 409; Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Abdullah eş-Şevkânî, *Fethu'l-Kadîr*, cilt 4, Dimaşk - Beyrut, Dâru İbn Kesîr - Dâru'l-Kelemi't-Tayyib, 1414, s. 363.

88 Zemaşerî, *el-Keşşâf*, cilt 3, s. 572.

89 Semerkandî, *Baħru'l-'Ulûm*, cilt 3, s. 82; Mahallî - Süyûtî, *Tefsîru'l-Celâleyn*, s. 564; Şihâbüddîn Mahmud b. Abdullah el-Hüseynî el-Âlûsî, *Rûhu'l-Me'âni fî Tefsîri'l-Kur'âni'l-'Azîm ve ş-Seb'i'l-Meşânî*, thk. Ali Abdülbârî 'Atıyye, cilt 11, Beyrut, Dâru'l-Kütübî'l-'İlmiyye, 1415, s. 292.

90 Âlûsî, *Rûhu'l-Me'âni*, cilt 11, s. 292; Beydâvî, *Envâru't-Tenzîl*, cilt 4, s. 243.

91 Yazır, *Hak Dini*, cilt 6, s. 356.

92 Karaman vd., *Kur'an Yolu*, cilt 4, s. 420.

Hız. Süleyman'ın krallığının ihtişam ve zenginliğinin bir kaynağı da bakır madeniydi. Çağımızda gerçekleştirilen arkeolojik araştırmalar sonucunda Etsiyon-Geber Limanı'nda inşa edilen bir bakır dökümhanesi ortaya çıkmıştır. Bu dökümhanenin Fenikeli ustalar tarafından Hz. Süleyman için inşa edildiği kabul edilir. Hz. Süleyman'ın Araba vadisinden çıkartıp işlettiği bakır madeninin, onun döneminde önemli bir ihrac ürünü olduğu ifade edilmektedir.⁹³ Hz. Süleyman (Şelomo) ülkesinin güneyinde yer alan Timna'da bakır madeni işletir ve başka ülkelere buradan bakır ihrac ederdi.⁹⁴ Bütün bunlardan Hz. Süleyman'ın bakır madenini mucizevî bir şekilde değil, o günün teknolojik imkânlarına göre eritip işlettiği anlaşılmaktadır. Buna göre bakır madeninin kendisi için su gibi akıtılması mecazî bir anlam ifade etmekte ve bu ifade ile âyet Hz. Süleyman'a bakırı eritme imkân ve yeteneğinin verildiğini ortaya koymaktadır.

Cinlerin Hz. Süleyman'ın Emrinde Çalışması

“Cinlerden de Rabbinin izniyle onun (Süleyman'ın) önünde çalışanlar vardı... Cinler; Süleyman için dilediği biçimde kaleler, heykeller,⁹⁵ havuz gibi çanaklar ve sabit kazanlar⁹⁶ yapıyorlardı.”⁹⁷ âyetinin açık ifadesine göre cinler Hz. Süleyman'ın emrinde çalışıyor ve insanların yaptıkları bazı işleri yapıyorlardı. “Bir de şeytanlardan, Süleyman için dalgıçlık eden ve daha bundan başka işler yapanları da onun emrine verdik.”⁹⁸ âyetinde, şeytanların yaptıkları “başka işler” için genellikle müfessirler birinci âyette sözü edilen “kaleler, heykeller, havuz gibi çanaklar ve sabit kazanları”⁹⁹ yapmalarını örnek verdiklerinden, “şeytanlar” sözüyle cinnî şeytanların kastedildiğine bir işaret olduğunu vurgulamışlardır.

93 Harman, “Süleyman”, cilt 38, s. 60.

94 Yusuf Besalel, *Yahudi Tarihi*, İstanbul, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın, 2003, s. 46.

95 Kitâb-ı Mukaddes'te heykellerle ilgili şu ifadeler yer verilir: “Ve kudsülakdas evinde heykel-tıraş işi iki kerubi (melek heykeli) yaptı; ve onları altınla kapladılar. Ve kerubilerin kanatları yirmi arşın uzunluğunda idi; kerubinin bir kanadı beş arşındı, evin duvarlarına erişiyordu; ve obir kanat da beş arşındı, obir kerubinin kanadına erişiyordu. Öteki kerubinin de kanadı beş arşındı, evin duvarına erişiyordu, ve obir kanat da beş arşındı, öteki kerubinin kanadına erişiyordu.” (II. Tarihler 3/110-112.)

96 Tevrat'ta kazanlarla ilgili şu ifadeler yer alır: “Ve on kazan yaptı, ve onlarda yıkanmak için beşini sağa ve beşini sola koydu; yıkılan takdime olacak şeyleri onların içinde yıkarlardı; fakat deniz kâhinlerin yıkanması içindi.” (II. Tarihler 4/6.).

97 Sebe' 34/12-13.

98 el-Enbiyâ 21/82.

99 Bk. Zemahşerî, el-Keşşâf, cilt 3, s. 13; Beydâvî, *Envâru't-Tenzil*, cilt 4, s. 58; Mahallî - Süyûtî, *Tefsîru'l-Celâleyn*, s. 428; Muhammed b. Muhammed b. Mustafa Ebüssüûd Efendi, *İrşâdü'l-Aklis's-Selîm ilâ Mezâyâ'l-Kitâbi'l-Kerîm*, cilt 6, Beyrut, Dâru l'hyâi't-Türâsi'l-'Arabî, t.y., s. 80.

Hz. Süleyman'ın ordusu insanlar, cinler ve kuşlardan meydana geliyordu.¹⁰⁰ Hatta bazı rivâyetlere göre vahşi hayvanlar Hz. Süleyman'ın ordunun bir kısmını teşkil ediyordu.¹⁰¹ Klasik tefsirlerde Hz. Süleyman'ın cinleri emrinde çalıştırması genellikle mucize olarak değerlendirilmiştir.¹⁰²

Örtülü olması sebebiyle gözle görünmeyen her şey Arap dilinde “el-cinn” diye isimlendirilmektedir.¹⁰³ Bu sebeple gözle görülmeyen bütün ruhanî varlıklar “cin” kelimesiyle ifade edilir. Bu anlamda “cin”, “ins” kelimesinin mukabili olmaktadır. Cinlerle insanlar arasındaki tek fark cinlerin görünmezlik vasfına sahip olmasıdır. Bu vasfın dışında cinler bütün özellikleri itibariyle insanlar gibidirler.¹⁰⁴ Görünmezlik manasından dolayı melek ve şeytanlar da bu adla anılmaktadırlar. Bu anlamda her melek ve her şeytan, aynı zamanda bir cindir; fakat her cin melek veya şeytan değildir. Görünmezlik özelliklerinden dolayı melek ve şeytana cin deniyorsa da, esasen ruhanî varlıklardan tamamen iyi olanlara “melek”, tamamen kötü olanlara “şeytan”, hem iyi hem kötü olabilenlere ise “cin” adı verilmiştir.¹⁰⁵ İnsan cinin mukabili bir varlık olduğundan, insan için “cin” tabiri kullanılmaz. Ancak kötülük yapma özelliğine sahip olması sebebiyle şerli insanlar Kur'an'da “şeytan” kelimesiyle de ifade edilmiştir.¹⁰⁶ Buradan yola çıkarak insanların da cin olarak nitelendirilebileceğini ileri sürmek doğru değildir.

Görünmezlik bağlamında melekler de cin olarak vasıflandırılmakla birlikte yaratıldıkları madde itibariyle insanlar gibi melekler de cin değildir. Yüce Allah cinlerin “nâri's-semûm”dan, yani yakıcı ve her şeye nüfuz edici bir ateşten yaratıldıkları açıklanmış;¹⁰⁷ Hz. Peygamber ise meleklerin nurdan, cinlerin ise ateşten yaratıldıklarını belirtmiştir.¹⁰⁸ Araplar, genel olarak ruhanîlere “cin”, cinlerin kuvvetli olanlarına “ifrit”, çirkin ve kötü şeyler yapana “şeytan”, şeytanlıkta aşırı gidenlere “mârid”, temiz, güzel ve hayırlı işleri yapanlara da “melek” derlerdi.¹⁰⁹

100 en-Neml 16/17.

101 Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, cilt 19, s. 437.

102 Bilal Atik, “Kur'an'a Göre Nübüvvet Bağlamında Değişmeyen Sünnetullah Olarak Mucize Olgusu”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı Tefsir Bilim Dalı, Ankara, 2018, s. 147-149.

103 Bk. Ebü'l-Fadl Cemâlüddin Muhammed b. Mükrim b. Ali İbn Manzûr, “‘c-n-n’ Maddesi”, *Lisânü'l-'Arab*, cilt XIII, Beyrut, Dâru Sadr, 1414, s. 92-101.

104 Emanullah Polat, “Cin Suresi Perspektifinde Cinlerin Varlığı”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt 14, sayı 53, Bahar 2015, s. 340; www.esosder.org (Erişim: 20.04.2021).

105 Polat, a.g.m., s. 340.

106 el-Bakara 2/14; el-En'âm 6/112.

107 el-Hicr 15/27.

108 Müslim, “*Kitâbü'z-Zühd ve'r-Rekâik*”, H. no: 7687.

109 el-En'âm 55/112; en-Nâs 114/4-6.

“Cinler insanlara nisbetle daha üstün bir güce sahiptirler. Meselâ kısa sürede uzun mesafeleri katedebilir, insanlarca görülmedikleri halde onlar insanları görür, insanların bilmediği bazı hususları bilirler; fakat gaybı onlar da bilemezler.”¹¹⁰

İbn Âşûr’a (1879-1973) göre Hz. Süleyman, insanları ülke savunmasında ve düşmana karşı savaşta, cinleri gizli işlerde, kuşları ise haberleşme ve su bulma vb. hizmetlerde istihdam ediyordu.¹¹¹ Ancak cinlerin inşaat işlerinde ve mutfak aletleri yapımında kullanılmış olması sebebiyle cinlerle ilgili kısmı itibariyle bu yorum âyetin açık anlamıyla uyuşmamaktadır.

Muhammed Esed, Süleyman Ateş, Mustafa İslâmoğlu ve Mustafa Öztürk’e göre Hz. Süleyman’ın emrinde ağır işlerde çalışan cinler, ruhsal cinler değil onun boyunduruk altına alıp köleleştirdiği yöre kabilelerine mensup bazı insanlardır.¹¹² Bunlar el-Bakara 2/14’te geçen “şeyâtîn” kelimesi ile “münafık liderler”in kastedildiğini dikkate alarak el-Enbiyâ 21/82. âyetteki “şeyâtîn” kelimesiyle de insî şeytanın, yani insanlardan kötü kişilerin kastedilmiş olabileceğini öne sürmektedirler. Bu yoruma göre ortada “görünmez varlık” olarak tanımlanan bir cin olmadığından mucizeden de söz etmek mümkün olmaz.

Konuyla ilgili âyetler birlikte değerlendirildiğinde Hz. Süleyman’ın emrinde çalışan varlıkların insan cinsinden değil, cin cinsinden oldukları anlaşılmaktadır. Bu durumda cinlerin insan şekline girip insan gibi çalışabileceklerinin kabul edilmesi gerekir. Ehl-i sünnet âlimlerinin çoğu cinlerin insan ve hayvan şeklini alabileceklerini ve her iki tarafın birbirlerine tesir edebileceklerini kabul etmektedirler.¹¹³

Hz. Süleyman’a hizmet eden varlıkların cin olduğuna dair delilleri şöyle sıralayabiliriz:

- a. Sebe’ 34/34. âyette Hz. Süleyman için çalışanların cin oldukları açıkça ifade edilmiştir. O zaman el-Enbiyâ 21/82’de bahsi geçen “şeytanlar” da cinler cinsinden varlıklar olmalıdır.
- b. Hüdhüd, Belkıs’tan haber verince, Hz. Süleyman onun tahtının getirilmesini istemiş, cinlerden bir ifrit, “*Sen yerinden kalkmadan ben onu sana ge-*

110 Ahmet Saim Kılavuz, “Cin - Kelâm”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, cilt 8, İstanbul, TDV Yayınları, 1993, s. 8.

111 Muhammed et-Tâhir İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve t-Tenvîr*, cilt 19, Tunus, 1984, s. 240.

112 Muhammed Esed, *Kur’an Mesajı*, cilt 2, s. 660 (not. 76); Süleyman Ateş, *Kur’an Ansiklopedisi*, cit 4, İstanbul, Kur’an Bilimleri Araştırma Vakfı Yayınları, t.y., s. 430; İslamoğlu, *Hayat Kitabı Kur’an*, s. 738 (not 5); Öztürk, *Kur’an-ı Kerim Meâli*, s. 588 (not 426).

113 Ahmet Saim Kılavuz, “Cin - Kelâm”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, cilt 8, İstanbul, TDV Yayınları, 1993, s. 9.

tiririm ve şüphesiz ben, buna güç yetirecek güvenilir birisiyim"¹¹⁴ demişti. Bu âyet Hz. Süleyman'ın emrinde çalışan bazı cinlerin varlığını gösterdiği gibi, onun için dalgıçlık yapan, kale ve heykel inşa eden, büyük çanaklar ve sabit kazanlar yapan varlıkların da cinler cinsinden olduğunu gösterir.

- c. Yüce Allah, Hz. Süleyman vefat edip de cesedi yıkılınca cinlerin onun öldüğünü öğrendiklerini, dolayısıyla cinlerin gaybı bilmediklerini beyan etmektedir.¹¹⁵ Eğer Hz. Süleyman'ın öldüğünü bilmeyenler insan cinsinden olsaydı bundan bahsetmenin bir anlamı olmazdı. Zira insanın gaybı bilmediği bilinen bir husustur. Ancak cinlerin gaybı bildikleri konusunda yaygın bir zan vardır. Bu vesileyle Yüce Allah onların da gaybı bilmediklerini bize bildirmiş oluyor. Bu da Hz. Süleyman'ın emrinde çalışanların, cinler cinsinden olduğunu gösterir.
- d. Yüce Allah, Hz. Süleyman'ın "*cinlerden, insanlardan ve kuşlardan meydana gelen ordularını*"¹¹⁶ beyan ediyor. Âyette insanların yanı sıra cinlerin de sayılması, cinlerin insan cinsinden olmayan varlıklar olduklarını gösterir. Yine "*Böylece biz her peygambere, insan ve cin şeytanlarını düşman yaptık*"¹¹⁷ âyetinde de insan ve cinlerin ayrı ayrı zikredilmesinden, bunların iki ayrı varlık cinsi oldukları anlaşılır.
- e. Şeytan tabirinin hem cinler hem insanlar için kullanılması, cin kelimesinin de insanlar için kullanılmasını gerektirmez. Özellikle bir yerde cin ve insan kelimeleri ayrı ayrı zikredilmişse buradaki cin kelimesinden insan anlamının kastedildiğini çıkarmak mümkün değildir. Bu şöyle bir çıkarıma benzer:

İnsan ve cin şeytandır.

Öyleyse cin insandır.

Oysa mantıkta böyle bir çıkarım yoktur.

Normal bir insanın cinleri istihdam etmesi mümkün olmayacağından Hz. Süleyman'ın cinleri istihdam etmesi olayının tabiî yollarla açıklanması mümkün değildir. Bu olay ya mucizedir ya da Yüce Allah, Hz. Süleyman'a kuş dilini öğretmesine benzer şekilde cinleri emrinde çalıştırma bilgi ve yeteneğini vermiştir. Biz ikinci görüşü tercih ediyoruz.

114 en-Neml 27/39.

115 Sebe' 34/14.

116 en-Neml 27/17.

117 el-En'âm 55/112.

H. Süleyman'a Kuş Dilinin Öğretilmesi

H. Süleyman âyetin ifadesiyle halkına, “*Ey insanlar, bize kuş dili (مَنْطِقُ الطَّيْرِ) öğretildi ve bize her şey verildi. Şüphesiz bu, apaçık bir lütuftur (الْفَضْلُ الْمُبِينُ).*”¹¹⁸ demişti. Dolayısıyla H. Süleyman kuşların seslerinden onların ne demek istediklerini anlıyordu. Klasik tefsirlerimizde bu durum onun bir mucizesi olarak kabul edilmiştir.¹¹⁹ Hatta o, kuşların dilini anlamamanın ötesinde, onları çeşitli şekillerde istihdam ediyordu. Ordusu insanlar, cinler ve kuşlardan meydana geliyordu.¹²⁰

Konunun net olarak anlaşılması için öncelikle şu hususların bilinmesi gerekir:

- a. Kuşlar ve diğer hayvanlar insanların diliyle konuşmuyorlardı. H. Süleyman onların istek ve arzularını, onların tabii durumlarından ve çıkardıkları seslerden anlıyordu. Klasik tefsirlerde bununla ilgili birçok rivâyet vardır. Sa'lebî (ö. 427/1035) ve Zemaşerî şöyle bir rivâyet naklederler: H. Süleyman dostlarıyla birlikte otururken üzerlerinden bir kuş geçti. H. Süleyman onlara, “üstümüzden geçen bu kuşun ne dediğini biliyor musunuz?” diye sordu. Oturanlar, “Sen daha iyi bilirsin!” dediler. H. Süleyman şöyle dedi: “Bu kuş bana ‘Ey İsrailoğulları üzerinde hâkimiyetini sağlamış olan melik; sana selam olsun. Her şeyden münezzeh olan Allah Teâlâ sana üstünlük verdi ve düşmanlarına karşı seni gâlib kıldı. Şimdi ben yavrularımın yanına gidiyorum. Sonra tekrar döneceğim.’ diyor. Gözleyin o mutlaka geri dönecektir.” Daha sonra kuş geri döndü ve H. Süleyman’dan yavrularına yiyecek bulmak için izin istedi, Süleyman da ona izin verdi.¹²¹ Bu rivâyeti nakleden Sa'lebî (ö. 427/1035) H. Süleyman’ın kuşların durumundan yola çıkarak onların ne dediğini anladığına dair daha birçok rivayet zikretmektedir.¹²²

Buna göre “*Bize kuş dili öğretildi*” tabirinden maksat, H. Dâvûd ve Süleyman’ın, kuşların içlerindeki maksatlarını seslerinden ve davranışlarından anlamalarıdır.¹²³ Karınca vadisine geldiklerinde bir karıncanın “Ey karıncalar! Yu-

118 en-Neml 27/16.

119 Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, cilt 24, s. 547; Ebû'l-Berekât Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd en-Nesefî, *Medârikü't-Tenzil ve Haikâiku't-Te'vil*, thk. Yusuf Ali Bedîvî, cilt 2, Beyrut, Dâru'l-Kelimi't-Tayyib, 14191998/, s. 595.

120 en-Neml 27/17.

121 Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-Beyân*, cilt 7, s. 193; Zemaşerî, *el-Keşşâf*, cilt 3, s. 253.

122 Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-Beyân*, cilt 7, s. 193; İbn 'Atıyye, *el-Muharreru'l-Vecîz*, cilt 4, s. 253; Ebû Muhammed el-Hüseyn b. Mes'ûd b. Muhammed b. Ferrâ el-Begavî, *Me'âlimü't-Tenzil fî Tefsiri'l-Kur'an*, thk. Abdürrezzâk el-Mehdî, cilt 3, Beyrut, Dâru't-Türâsi'l-'Arabî, 1420, s. 493.

123 İbn 'Atıyye, *el-Muharreru'l-Vecîz*, cilt 4, s. 253; Mahallî - Suyûtî, *Tefsîru'l-Celâleyn*, s. 496; Nesefî, *Medârikü't-Tenzil*, cilt 2, s. 595.

valarınıza girin; aman, Süleyman ve ordusu farkına varmadan sizi ezmesin.”¹²⁴ sözünü de Hüdhdü’ün sözlerini de böyle anlamak gerekir. Yani Hz. Süleyman onların davranışlarından ve seslerinden ne demek istediklerini anlıyordu. Onun kuş dilini bilmesi bu anlamdadır.

- b. Hz. Süleyman kuşların seslerinden sadece onların ne demek istediklerini anlamakla kalmıyor, aynı zamanda onlardan bazılarını kendi emrinde çalıştırıyordu. Bazı müfessirler kuşların umumiyetle haberleşme ve su kaynaklarını bulma amacıyla kullandığını belirtmektedirler.¹²⁵ Kuşların bu maksatla kullanılması için ayrıca onların eğitilmesi gerekir. Hz. Süleyman’ın bunu da yaptığı söylenebilir.
- c. Hz. Süleyman’ın istihdam ettiği kuşlar muhtemelen kendi cinslerinin talime en uygun olanlarıydı.
- d. Hayvanların, insanlar gibi dilleri yoktur. Onlar arzu ve isteklerini bazı davranışları ve sesleriyle ortaya koyarlar. Aynı cins hayvanlar büyük oranda hangi ses ve hareketin hangi anlama geldiğini bilirler. İnsanlar da onları gözlemek suretiyle onların davranış ve seslerinin manalarını bir derece anlayabilirler. Öyle anlaşılıyor ki insanlar içinde hayvanların dilinden en iyi anlayan kişi Hz. Süleyman’dı. Yüce Allah bu hususta kendisine özel bir yetenek vermişti. Bu onun için apaçık bir lütuftu.¹²⁶

M. Hamdi Yazır’ın bu konudaki değerlendirmesi şöyledir: Mantık konuşma demektir. Şu hâlde konuşma denilen kavramda en önemli taraf, bir mânâ ifade etmesidir. Kuş dilinde düşünülecek mânâ da budur. Bu sebepten kuşun çeşitli duyguları arasındaki münasebetleri idare eden özel duygu ve kabiliyeti ile duygularını ortaya koymak için çıkardığı sesler de kuş dili demek olur. Kuş dilini anlamada önemli olan husus, kuşun söylemesinden çok, Hz. Süleyman’ın anlamasında ve anlayış derinliğindedir. Böylece onların şakımalarındaki Yüce Allah’ı tespih ve tâzimlerini anladığı gibi, onları idaresi altına alarak kendine has teşkilatıyla ordusunda hizmette de kullanıyordu.¹²⁷ Bu yaklaşıma göre konunun olağanüstülüğü Hz. Süleyman’ın derin anlayış ve kavrayışındadır. Bu husus Yüce Allah’ın ona verdiği tabî bir özelliştir.

124 en-Neml 27/18.

125 İbn Âşûr, *et-Taḥrîr ve t-Tenvîr*, cilt 19, s. 240.

126 en-Neml 27/16.

127 Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, cilt 6, s. 131-133.

Sonuç

Yüce Allah genel anlamda bütün peygamberlere mucize verildiğini beyan etmiş olduğundan Hz. Dâvûd ve Hz. Süleyman'a da bazı mucizeler verdiği kesindir. Ancak bunların mutlaka Kur'an'da beyan edilmiş olması gerekmez. Nitekim Kur'an'da İdris, Lût, Harun, Zülkifl, İlyas ve Elyesa gibi bazı peygamberlere verilen mucizeler hakkında hiçbir bilgi verilmediği görülmektedir.

Yüce Allah Kur'an'da, dağların ve kuşların Dâvûd'la birlikte Allah'ı tesbih ettiklerini ve kendisine zırh yapma sanatının öğretildiğini beyan etmiş; Süleyman peygamberle ilgili olarak da rüzgârın emrine verildiğini, kendisi için bakır madenin su gibi akıtıldığını, cinlerin emrinde çalıştığını ve kendisine kuş dilinin öğretilendiğini belirtmiştir. Klasik müfessirlerin hemen tamamı bunların birer mucize olduğunu kabul etmiş; son asırda yaşayan bazı akademisyen, araştırmacı, meal yazarı ve tefsirciler ise bunların mucize olmadığını, her birinin tabiat kanunlarına uygun şekilde gerçekleşmiş olaylar olduklarını ileri sürmüşlerdir.

Eğer sözü edilen olaylar tabiat kanunlarına aykırı şekilde meydana gelmişse, bunların mucize olduklarında bir şüphe yoktur. Fakat bazen Kur'an'da mecazî veya temsîlî bir anlatımla dile getirilen bazı tabii olaylar hakikat anlamında ele alınınca mucize gibi görünmektedirler. Ayrıca bu tür olayların reel hayatta karşılıklarını bulmak da mümkün olmaktadır. Söz mecazî ise ve olayın karşılığı da reel hayatta mevcut ise, burada mucizeden söz edilmemesi gerektiği kanaatindeyiz.

Diğer taraftan Hz. Dâvûd ve Hz. Süleyman'a verilen ve olağanüstü gibi görünen hiçbir olay hakkında "âyet" ve "beyyine" gibi kavramlar kullanılmadığı gibi, aksine bir şeyin lütuf ve nimet olarak verildiğini ifade eden "fadl" kelimesi kullanılmıştır. Bu durum bizde sözünü ettiğimiz olayların harikulâde olmayabileceği düşüncesini doğurmuştur. Yaptığımız araştırma sonucunda söz konusu olaylarla ilgili vardığımız kanaat şöyledir:

Dağların ve kuşların Hz. Dâvûd'la birlikte Allah'ı tesbih etmesi, Hz. Dâvûd'un o yüksek ve gür sesiyle Mezmurlar'ı okuduğu zaman dağların aynen yankılama yapması, kuşların da onun kıraatine civıltılarıyla eşlik etmesi anlamındadır.

Yüce Allah Hz. Dâvûd'a ya doğrudan zırh yapma sanatını öğretmiş veya bu sanatı bilen birisinden öğrenme imkânını ona sağlamıştır. Hz. Dâvûd bu sanatı vahiy yoluyla öğretmişse olay vahiy kapsamında değerlendirilmelidir. Esasen her vahiy mucize hükmündedir. Ancak vahiy peygamberden başkalarının tecrübe ve müşahade etmesi mümkün olmadığından, vahiy sadece peygamber hakkında mucize olarak kabul edilebilir. Vahyin reel hayattaki yansıması olan olaylar mucize değildir. Hz. Dâvûd, demirin yumuşatılmasını ister bu işi bilenlerden, iste

vahiy yoluyla öğrenmiş olsun, onun demiri işleme mucize değildir. “Demirin Hz. Dâvûd için yumuşatılması”, Allah'ın ona demiri işleme sanatını öğrettiği anlamına gelen mecazî bir anlatımdır.

Rüzgârın Hz. Süleyman'ın emrine verilmesi, onun rüzgâra binip bir aylık mesafeyi bir günde katetmesi anlamına değil; şiddetli şekilde esen rüzgârın etkisiyle hazırladığı gemi filolarının Akdeniz kıyılarında veya Akabe körfezinden Kızıldeniz'in güney çıkışına, hatta Hindistan'a kadar gidip geldikleri anlamına gelir.

Bakırın Hz. Süleyman için su gibi akıtılması, Yüce Allah'ın kendisine Estiyon-Geber'de kurduğu dökümhanede bakırı eritip kullanma imkânını vermesine işaret etmektedir.

Cinlerin Hz. Süleyman'ın emrinde çalışması gerçek cinlerin emrinde çalıştığı anlamındadır. Konuyla ilgili âyetler birlikte değerlendirildiğinde bunların çevre kabileleri boyun eğdirmek suretiyle emri altına aldığı insanlar olduğunu söylemek mümkün görünmemektedir. Normal insanların cinleri çalıştırması bir yana onları görmeleri dahi imkân dâhilinde değildir. Hz. Süleyman hakkında bu durum ya bir mucizedir veya Yüce Allah'ın kendisine verdiği özel bir imkândır.

Hz. Süleyman'ın kuş dilini bilmesi Yüce Allah'ın kendisine böyle bir imkân ve yeteneği verdiğini bildiren mecazî bir ifadedir. Bu olayın arkasında yüksek ihtimalle vahyin öğreticiliği bulunmaktadır. Bu durumda olayın vahiy kapsamında değerlendirilmesi uygun olur.

Netice itibariyle Hz. Dâvûd ve Hz. Süleyman hakkında Kur'an'da sözü edilen olaylar tabiat kanunlarına aykırı nitelikte olmasalar da arkalarında ya Allah'ın vahiy veya kendilerine özel bir imkân ve yetenek vermesi söz konusudur.

Kaynakça

Acıpayamlı, H. İbrahim, *Peygamberlerin Mucizeleri*, İstanbul, Tuğra Neşriyat, 1986.

Altan, Ebru, “Yafa”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, cilt 43, İstanbul, TDV Yayınları, 2013.

Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, İstanbul, Çağrı Yayınları, 1982.

Ağırakça, Ahmet, “Tedmür”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, cilt 40, İstanbul, TDV Yayınları, 2011.

Akkaya, Elif, “Kitab-ı Mukaddes ve Kur’an-ı Kerim Çerçevesinde Hz. Süleyman”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Ankara, 2013.

Âlûsî, Şihâbüddîn Mahmud b. Abdullah el-Hüseynî, *Rûhu'l-Me'ânî fî Tefsîri'l-Kur'ânî'l-'Azîm ve's-Seb'i'l-Mesânî*, thk. Ali Abdülbârî 'Atıyye, Beyrut, Dâru'l-Kütübî'l-'İlmiyye, 1415.

Ateş, Süleyman, *Kur'an Ansiklopedisi*, İstanbul, Kur'an Bilimleri Araştırma Vakfı Yayınları, t.y.

Atik, Bilal, “Kur'an'a Göre Nübüvvet Bağlamında Değişmeyen Sünnetullah Olarak Mucize Olgusu”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı Tefsir Bilim Dalı, Ankara, 2018.

Babanzâde, Ahmet Nâim - Miras, Kamil, *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi*, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1981.

Begavî, Ebû Muhammed el-Hüseyn b. Mes'ûd b. Muhammed b. Ferrâ, *Me'âlimü't-Tenzîl fî Tefsîri'l-Kur'ân*, thk. Abdürrezzâk el-Mehdî, Beyrut, Dâru't-Türâsi'l-'Arabî, 1420.

Besalel, Yusuf, *Yahudî Tarihi*, İstanbul, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın, 2003.

Beydâvî, Nâsırüddîn Ebû Saîd Abdullah b. Ömer b. Muhammed eş-Şîrâzî, *Envâru't-Tenzîl ve Esrârü't-Te'vîl*, thk. Muhammed Abdurrahman el-Mar'aşlı, Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, 1418.

Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail b. İbrahim b. el-Mugîre, *el-Câmi'u's-Sahîh*, İstanbul, Çağrı Yayınları, 1982.

Bulut, Halil İbrahim, *Nübüvvetin İspatında Mucize*, Ankara, Araştırma Yayınları, 2016.

Dâ'is, Ahmed Ubeyd – Hamîdân, Ahmed Muhammed - el-Kâsım, İsmail Mahmud, *İ'râbu'l-Ḳur'âni'l-Kerîm*, Dimaşk, Dâru'l-Münîr - Dâru'l-Fârâbî, 1425.

Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman b. Fazl, *es-Sünen*, İstanbul, Çağrı Yayınları, 1992.

Ebüsüsûd Efendi, Muhammed b. Muhammed b. Mustafa. *İrşâdü'l-Aklis's-Selîm ilâ Mezâyâ'l-Kitâbi'l-Kerîm*, Beyrut, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, t.y.

Erdem, Mustafa, *Hazreti Âdem*, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2005.

Eriş, Cahit, *Kur'an'da İsimleri Geçen Peygamberler*, İstanbul, Gülhane Yayınları, İstanbul, 2014,

Esed, Muhammed, *Kur'ân Mesajı*. çev. Cahit Koytak - Ahmet Ertürk, İstanbul, İşaret Yayınları, 2002.

Harman, Ömer Faruk, "Dâvûd", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, cilt 9, İstanbul, TDV Yayınları, 1994.

_____, "Hâbil ve Kâbil", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, cilt 14, İstanbul, TDV Yayınları, 1996.

_____, "Süleyman", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, cilt 38, İstanbul, TDV Yayınları, 2010.

İbn Abbas, Abdulah, *Tenvîru'l-Mikbâs min Tefsîr-i İbn 'Abbâs*, cem. Mecdüddîn Ebû Tâhir Muhammed b. Yakûb el-Fîrûzâbâdî, Lübnan, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, t.y.

İbn Âşûr, Muhammed et-Tâhir, et-Taḥrîr ve't-Tenvîr, Tunus, 1984.

İbn 'Atıyye, Ebû Muhammed Abdülhak b. Gâlib b. Abdurrahman b. Temâm b. 'Atıyye el-Endelûsî, el-Muḥarreru'l-Vecîz fî Tefsîri'l-Kitâbi'l-'Azîz, thk. Abdüsselâm Abdüşşâfi Muhammed, Beyrut, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1422.

İbn Ebî Hâtim, Ebû Muhammed Abdurrahman b. Muhammed b. İdrîs b. Münzir et-Temîmî, Tefsîru'l-Ḳur'âni'l-'Azîm, thk. Es'ad Muhammed et-Tayyib, Suudi Arabistan, Mektebetü Nizâr Mustafa el-Bâs, 1419.

İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid Mâce el-Kazvinî, *es-Sünen*, İstanbul, Çağrı Yayınları, 1401/1981.

İbn Manzûr, Ebû'l-Fadl Cemâlüddin Muhammed b. Mükrim b. Ali, *Lisâ-nü'l-'Arab*, Beyrut, Dâru Sadr, 1414.

İbn Melek, Muhammed b. İzzüddin Abdillatif b. Abdilaziz b. Emînüddin b. Firiştâ, Şerhu Mesâbihu's-Sünneti li'l-İmam el-Beğavî, thk. Nuruddin Tâlib. b.y., İdâratü's-Sekâfeti'l-İslâmiyye, 1433/2012.

İslâmoğlu, Mustafa, *Hayat Kitabı Kur'an: Gereçeli Meal-Tefsir*, İstanbul, Düşün Yayıncılık, 2010.

Karaman, Hayreddin vd., *Kur'an Yolu - Türkçe Meal ve Tefsir*, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007.

_____, *Kur'ân-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2007.

Kılavuz, Ahmet Saim, "Cin - Kelâm", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, cilt 8, İstanbul, TDV Yayınları, 1993.

Kitâb-ı Mukaddes : Eski ve Yeni Ahit, İstanbul, 1998.

Mahallî, Celâleddin Muhammed b. Ahmed - Suyûtî, Celaleddin Abdurrahman b. Ebî Bekr, *Tefsîru'l-Celâleyn*, Kahire, Dâru'l-Hadîs, t.y.

Mâtürîdî, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd, *Te'vilâtü Ehli's-Sünne*, thk. Mecdî Bâsilûm, Beyrut, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1426/2005.

Mâverdî, Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Muhammed b. Habîb, *en-Nüket ve'l-Uyûn*, thk. es-Seyyid İbn Abdülmaksûd b. Abdürrahîm, Beyrut, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, t.y.

Müslim, Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî, *el-Câmi'u's-Sahîh*, İstanbul, Çağrı Yayınları, 1982.

Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali el-Horasânî, *es-Sünen*, İstanbul, Çağrı Yayınları, 1981.

Nesefî, Ebû'l-Berekât Abdullah b. Ahmed b. Mahmud, *Medârikü't-Tenzil ve Hakâiki't-Te'vil*, thk. Yusuf Ali Bedîvî, Beyrut, Dâru'l-Kelimi't-Tayyib, 1419/1998.

Polat, Emanullah, "Cin Suresi Perspektifinde Cinlerin Varlığı", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt 14, sayı 53, Bahar 2015; www.esosder.org (Erişim: 20.05.2021).

Râzî, Fahrüddin Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Hasan b. Hüseyin, *el-Mefâtihu'l-Gayb - Tefsîru'l-Kebîr*, Beyrut, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, 1420.

Sa'lebî, Ebû İshâk Ahmed b. Muhammed b. İbrahim, *el-Keşf ve'l-Beyân 'an Tefsiri'l-Kur'ân*, thk. Ebû Muhammed b. 'Âşûr, Beyrut, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, 1422/2002.

“Samiriler kimdir? ”; <https://slideplayer.biz.tr/slide/17018446/> (Erişim tarihi: 26.02.2020).

Se‘âlibî, Ebû Zeyd Abdurrahman b. Muhammed b. Mahlûf, *el-Cevâhiru'l-Hisân fî Tefsîri'l-Ḳur'ân*, thk. Muhammed Ali Mu‘avvid - Adil Ahmed Abdülmevcûd, Beyrut, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, 1418.

Semerkindî, Ebu'l-Leys Nasr b. Muhammed, *Tefsîru's-Semerkindî el-Müsemma Bahru'l-'Ulûm*, thk. Ali Muhamed Muavvid ve dğr., Beyrut, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1413/1993.

Şevkânî, Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Abdullah, *Fethu'l-Kadîr*, Dişak - Beyrut, Dâru İbn Kesîr - Dâru'l-Kelimi't-Tayyib, 1414.

Öztürk, Mustafa, *Kur'an-ı Kerîm Meâli*, İstanbul, Düşün Yayıncılık, 2013.

Öztürk, Rukiye, “Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim'de Hz. Süleyman'ın Hükümdarlığı”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı, Tefsir Bilim Dalı, Ankara, 2018.

Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr, *Câmi'u'l-Beyân fî Te'vîli'l-Ḳur'ân*, nşr. Ahmed Muhammed Şakir, Kâhire, Müessesetü'r-Risâle, 1420/2000.

Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ, *el-Câmi'u's-Sahîh*, İstanbul, Çağrı Yayınları, 1982.

Ukberî, Ebü'l-Bekâ Abdullah b. el-Hüseyn b. Abdillâh, *et-Tibyân fî İ'râbi'l-Ḳur'ân*, thk. Ali Muhammed el-Becâvî - İsâ el-Bâbî el-Halebî ve Şürekâhü, t.y.

Via Maris, https://tr.wikipedia.org/wiki/Via_Maris (Erişim tarihi: 26.02.2020).

Yazır, Elmalılı M. Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, sad. İsmail Karaçam - Emin Işık - Nusrettin Bolelli - Abdullah Yücel, İstanbul, Azim Neşriyat, t.y.

Yıldırım, Gözde, “Gizemli Kral Süleyman'ın Madenleri: Çözölemeyen Antik Bir Gizem”; nereye.com.tr/gizemli-kral-suleymanin-madenleri-cozulemeyen-antik-bir-gizem/ (Erişim tarihi: 3.12. 2020).

Zeccâc, Ebû İshâk İbrahim b. es-Seriyy b. Sehl, *Ma'âni'l-Ḳur'ân ve İ'râbuh*, thk. Abdülcelîl Abdüh Şelebî, Beyrut, Âlemü'l-Kütüb, 1408/1988.

Zemahşerî, Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Amr b. Ahmed, *el-Keşşâf 'an Haḳâik-ı Gavâmiḳi't-Te'vîl*, Beyrut, Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabî, 1407.

Araştırmacıların Katkı Oranı

Araştırmanın her aşamasından yazar sorumludur.

Çatışma Beyanı

Araştırmada herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.